

Izvorni znanstveni rad
UDK 940.1 : 725.96 (497.5 Vrbovec)“12“-“17“
Primljeno 2021-06-23
Prihvaćeno za tisak 2022-11-10

„PRETEK VAŽNOSTI“ VRBOVCA TIJEKOM FEUDALNE POVIJESTI

Franjo Pajur, Zagreb/Eisenstadt

Vrbovec, mjesto u rubnom dijelu lonjsko-ilovske zavale, tijekom ranije povijesti razvijao se zahvaljujući svojoj privrednoj funkciji. Budući da je u 13. st. primarna bila obrambena funkcija, središnje je mjesto okolice postao Rakovec sa svojim gradom-tvrdom kao jednom od točaka zaštite „vojničke“ ili „Kolomanove ceste“ u sistemu kastra. Tijekom naredna dva stoljeća on je postupno okupio druge posjede, pa tako i vrbovečki, ali s pripadnošću medvedgradskom vlastelinstvu. Vrbovec je u to vrijeme, premda veći i privredno jači posjed, bio u njegovoj pripadnosti i nije imao kaštel. Prestankom izravne turske opasnosti te odvajanjem od Medvedgrada, rakovečka trasa križevačko-zagrebačke ceste gubi, a vrbovečki pravac dobiva, na važnosti. Vrbovec tako postupno postaje važno trgovište, a s vremenom se gradi i kaštel te u vrijeme Patačića postaje definitivno središnjim mjestom okolice – kako je i danas. Njegovi su žitelji, živeći većinom u kućnim zadrugama, otada brojem nadmašivali druga okolna mjesta.

Ključne riječi: Vrbovec, Rakovec; centralitet

V r b o v e c . U korijenu je riječi *vrba* (stsl. *vrba*) < pridjev na *-ov* (*vrbov*)¹ pa poimeničivanje sufiksom *-bc -vec* < *ves* < *vas* < lat. *vicus* (=selo) u *Vrbovec* u kajkavskom odnosno *Vrbov-ac* u štokavskom. Ili, kako to opisuje Laszowski: „Svakako ‘Vrbovac’ i slični nazivi izvode svoj ishod od riječi ‘vrba’, što svakako dokazuje, da je u onim mjestima rasla vrba. ... Pak je i sasvim prirodno, da su oko današnjega Vrbovca rasle vrbe, jer ga naokolo natapaju potoci, oko kojih su od pamtivijeka bujale žutokore vrbe-bekovice“². Laszowski je u svojoj monografiji iz god. 1921. opisao i samo mjesto: *Selo Vrbovec, nekoć trgovište, raskrililo se je na*

¹ Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, III, Zagreb, 1971. str. 619-620; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU*, dio 21: *visokorođen-zaklađe*, str. 426-427.

² Laszowski, Emilij: *Iz prošlosti Vrbovca*, Zagreb 1921., str. 5.

uzvisini od 155 m. nad morem, na sjevernom rubu prostrane ravnice, te pruža vrlo ugodan dojam. U sredini sela stoji župna crkva sv. Vida, župni dvor, te gospoštijski dvor sa starom kulom i škola, a dalje se poredale veće i manje kuće, od kojih imade nekoliko lijepih novih zidanica na kat visokih. U glavnom imade selo jednu široku ulicu, koja vodi od željezničke stanice i nekoliko manjih poprečnih.³ Szabo je prije njega pisao više o povijesti: Vrbovec je spadao nekada velikoj rakovečkoj gospoštiji, a pripadao je nekoć obitelji Borotva (Britvić), koja se zvala vrbovečkom ili trsteničkom. ... I vrbovečki je posjed došao u ruke Zrinjskih i kasnije Patačića, pa nam je u spomenutom djelu „Status fam. Patachich“ sačuvana slika grada Vrbovca. Uz crkvu se prislonio trostrani dvor sa dvije ugaone kule, sve zajedno okruženo grabom, preko koje vodi most.⁴

Vrbovec se prvi put spominje u potvrdnici kralja Bele IV. iz 1244.⁵ kojom se potvrđuje da je kraljevsku zemlju Vrbovec (*terra regale Worbouch*) kralj Koloman darovao županu Junku, sinu Izaka iz Ravna (*comes Junk filius Isaac*) a u ispravi su opisane i međe: rječica Dulepska (*fluvio Dulebzka*), velika cesta (*magna via*), zemlja podložnika grada Križevci (*terra iobagionum castris Crisiensis*), posjed Gostović (*terra Gostoyg*), potočić Slanje (*rivulum Zlonyn*), potok Velika (*fluuium Welica*), potok Kamešnica (*fluuium Kamechnicha*), rijeka Črnek (*aquam Chernech*), zemlja zagrebačkog biskupa (*terra episcopatus ecclesie Zagradiensis*), rijeka Glogovnica (*aquam Glogoncha*) i Velika Glogovnica (*maiorem Glogoncha*), močvara Mednica (*aquam seu paludinem Medniche*), potoci Jasenovica, Jazvica i Wuki (*aquam Jazenouicha, Jazuina et Wlchi*), potok Pretoka (*fluuium Pretoka*), šuma Čret (*siluam Cheret*), rijeka Lonja (*aquam Lonya*), zemlje Križara (*terre cruciferorum*), zemlja svinjara iz Lonje (*terram subulcorum nostrorum de Lonya*), močvara i rječica Dulepska (*paludine et fluuium Dulebzka*). Posjed je potom u vlasništvu Junka i njegovih nasljednika sve do Križevačkog sabora (1399.), kada postaje sastavni dio gospoštije i grada Rakovca. Mjesto i posjed su otada bili povezani s Rakovcem da bi se tijekom 17. st. a definitivno u 18. st. Vrbovec odvojio i postao središnje mjesto okolice, no to je već tema teorije centraliteta.

Kada je njemački geograf Walter Christaller (1893. - 1969.) pod utjecajem Gradmanna⁶, Webera⁷ i von Thünena⁸ objavio 1933. svoju knjigu *Središnja*

³ Laszowski, *Iz prošlosti*, str. 5.

⁴ Szabo, Gjuro: *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1920., str. 100-101.

⁵ *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (CD) IV, doc. 201, p. 223.-225.

⁶ Gradmann, Robert: *Schwäbische Städte u: Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin*, 1916.

⁷ Weber, Alfred: *Über den Standort der Industrien*, Mohr, 1909.

⁸ Thünen, Johann H., *Der isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie*, Hamburg 1875.

mjesta južne Njemačke⁹, nije ni slutio da će zbog toga *in futuro* biti smatran utemeljiteljem teorije centraliteta, da će kasnije biti kritiziran zbog zanemarivanja povijesne komponente i, konačno, da će njegova teorija biti smatrana zastarjelom. Tako npr. autori kao što su Gustafson¹⁰, Sedlacek¹¹ i drugi, a u najnovije vrijeme i Nakoinz¹², drže kako umjesto jednostranog Christallerova odnosa centra i periferije valja istraživati interakciju između ta dva pola. Međutim, Christallerov teorijski model koji se odnosi na srednjovjekovlje dostatan je da bi objasnio našu temu jer, kako kaže Budak parafrazirajući Christallera i neke druge autore poslije njega¹³, „od čitavog bogatstva djelatnosti koje se obavljaju u nekom gradu, u ranom srednjem vijeku postojale su dvije ili tri: obrambena, vjerska i donekle privredna“¹⁴. Obrambena je funkcija u srednjem vijeku bila u srednjovjekovnoj Slavoniji primarna, a tek potom privredna i vjerska. Budući da je osnovna Christallerova greška bila zanemarivanje povijesne komponente, treba naglasiti kako se i u primjeru Vrbovca vremenom mijenja „pretek važnosti“ (kako Budak¹⁵ prevodi Christallerov izraz „*Bedeutungsüberschuss*“) „pojedinih funkcija izazvan manjkom istih u okolnim mjestima“¹⁶. Ovaj „pretek važnosti“ pojedinih središnjih mjesta kod nas uglavnom je proizašao iz njihova prometnog položaja, te je iz prometnog statusa srednjovjekovnih Križevaca, a posebice onodobnog Zagreba, jasno zašto je njihov „*Bedeutungsüberschuss*“ u prometnom smislu veći i značajniji od drugih mjesta. Križevci su bili sjecište više trasa najvažnije slavonske srednjovjekovne prometnice „vojničke ceste“ (*via exercitualis*) zvane i „ceste kralja Kolomana“ (*via Colomani regis*), dok je Zagreb bio raskrižje ove ali i drugih, važnih cestovnih pravaca prema Italiji i Štajerskoj te njemačkim zemljama. Ne treba zanemariti ni važnost povoljnih prijelaza preko velikih rijeka, tako su već rimski Poetovio,

⁹ Christaller, Walter; *Die zentralen Orte in Süddeutschland* Jena, 1933.

¹⁰ Gustafsson, Knut: *Grundlagen der Zentralitätsbestimmung* u: *Veröffentlichungen der Akademie für Raumforschung und Landesplanung* 66, Hannover 1973.

¹¹ Sedlacek, Peter: *Zum Problem intraurbaner Zentralorte* u: *Westfälische Geographische Studien* 28/1973.

¹² Nakoinz, Oliver: *Zentralität* Berlin 2019.

¹³ Kao primjerice: „politisch-administrative, kultisch-kirchliche, wirtschaftliche und kulturelle Zentralität“ – Fehn, Klaus *Die zentralörtlichen Funktionen früherer Zentren in Altbayern* Wiesbaden 1970, S. 2 odnosno „*Geht man bis ins hohe und frühe Mittelalter zurück, so begegnen im wesentlichen nur mehr drei Haupttypen zentraler Einrichtungen, die untereinander wiederum in engstem Zusammenhang stehen: politische, gerichtliche, kirchliche und solche des Marktwesens*“ – Mitterauer, Michael *Markt und Stadt im Mittelalter*, Stuttgart, 1980, S. 40.

¹⁴ Budak, Neven: *Gradovi varaždinske županije u srednjem vijeku*, Zagreb-Koprivnica, 1994. str. 16.

¹⁵ Budak, *Gradovi*, str. 15.

¹⁶ Christaller, *Die zentralen ...* S. 26.

Audantonia, Siscia i Mursa, a osobito srednjovjekovni Zagreb i Varaždin, smješteni na takvim mjestima.

Oba mjesta (i Vrbovec i Rakovec) svoje značenje također zahvaljuju spomenutoj prometnici zvanoj *via exercitu(ali)s seu Colomani*: prolaz jedne od trasa te ceste kroz rakovečko područje¹⁷ rezultirao je specifičnim statusom Rakovca kao središnjeg mjesta okolice¹⁸. Sukladno teoriji centraliteta „*ne razmatramo izgled grada, već njegovu funkciju u životu ljudske zajednice*“¹⁹, a funkcije Rakovca su bile obrambena (*castrum*), privredna (*caput domini, oppidum, fori hebdomadali et telonium*) i vjerska (*ecclesia beati Georgii de Rakounouk*). Primarna je funkcija bila obrambena i grad-tvrđa Rakovec (*castrum Rokonok*) nastaje u okviru sustava utvrda (*systemma castrorum*) kao jedna od točaka zaštite važne srednjovjekovne prometnice.

Vrbovec u to doba nema strateški obrambeni značaj jer se ne nalazi na važnoj prometnici kao Rakovec (*via publica qua itur de Zagrabria versus villam Rakounuk ... per eandem viam, qua itur versus villam Graberyanch*), nego na lokalnoj cesti koja ga spaja s Rakovcem (*alia via qua itur de Rakonuk ad Vrbouuch*).²⁰ On je samo zemlja tj. posjed (*terra Wrbowcz*) te stoga u početku nema niti grad-tvrđu, niti značajnije naselje kao ni župnu crkvu. Naime, u prvom popisu župa iz 1334. spominje se crkva sv. Lovre kod Vrbovca: „1334. Item ecclesia sancti Laurencii de Vrbouuch. – 1501. Fabianus plebanus sancti Laurencii. Lucas prebendarius ibidem“. Buturac tvrdi kako je riječ o crkvi u Lovrečini: „Ovo je danas župa Lovrečka Varoš ili Lovrečina, sjeverno od Vrbovca, koji je prvotno pripadao ovoj župi.“²¹ Budući da se u ispravi datiranoj 28. rujnom 1317. spominje „zemlja ili posjed po imenu Gostović, na kojem je sagrađena crkva u čast sv. Lovre“ (*terram seu possessionem Goztouich nuncupatam, in qua videlicet ecclesia ad honorem sancti Laurencii est constructa*)²², a u opisu međa iz 1244. godine posjed Gostović je međašnji posjed Vrbovca²³, jamačno je Buturac u pravu te je Vrbovec u to vrijeme bio pod jurisdikcijom župe u Lovrečini. Vrbovečki se župnik (a time i župa) naime spominju tek u parnici iz 1481. godine²⁴. Zašto je tome tako? Razlog je ponovo križevačka trasa

¹⁷ Pajur, Franjo: *Rakovečka trasa „vojničke“ ili Kolomanove ceste* u: Zbornik OPZ HAZU vol. 29, Zagreb 2011.

¹⁸ Pajur, Franjo: *Rakovec (Rokonuk) kao središnji posjed okolice* KAJ 3-4/2016.

¹⁹ Christaler, *Die zentralen* S. 22.

²⁰ CD XVI, g. 1381. doc. 176 p. 208-212 i doc. 203 p. 245-249.

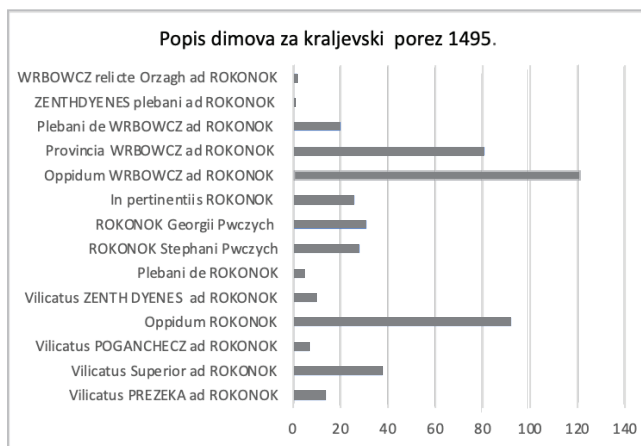
²¹ Buturac, Josip: *Popis župa zagrebačke nadbiskupije 1334. i 1504. godine – Starine* 59, Zagreb 1984., str. 89.

²² CD VIII, doc. 377, p. 459.

²³ CD IV, g. 1344. doc. 201, p. 223.-225.

²⁴ „*plebanis Michaelae de Wrbowcz*“ – Arhiv HAZU, D-XVI-51.

„vojničke ili Kolomanove ceste“ koja nije prolazila vrbovečkim, nego gostovičkim posjedom: „viam magnam de Crisio versus Zagrabiam penes ipsam possessionem Gostouich“²⁵. Vrbovec je dakle tijekom 14. st. bio posjed što ga posjeduje prije spomenuti Junk i njegovi potomci, da bi nakon Križevačkog sabora održanog 1398. godine postao upravno ovisan o susjednom feudalnom sjedištu – o rakovečkom gradu-tvrđi. Tako nas, prevodeći Csankija, obavještuje i Bösendorfer: „Gradu i vlastelinstvu rakovačkom pripadao je djelomice i Vrbovec. Drugi dio toga mjesta bio je u posjedu nižih plemića, i to: Britvića od Trstenice ili Vrbovca, koji su g. 1472. svoj ovdašnji posjed prodali Horvatima od Litve“²⁶. Rakovec je naime, zahvaljujući svom gradu-tvrđi, postupno okupio okolne posjede i postao središnje mjesto okolice a što bilježe i onodobni izvori: u ispravi iz 1460. spominju se građani i kmetovi donje i gornje rakovečke provincije (*cives et iobagiones de inferiori et superiori provincia Rakonok*)²⁷. Gornja je provincija (*alsó kerület*), prema Csankiju²⁸, opsezala sela južno od Rakovca: Brezane, Samoborec (*Szamoborecz*), Peskovec (*Peszkovecz*) i Pirakovec (*Pirakovecz*), dok je donja provincija (*felső kerület*) obuhvaćala sela vrbovečkog područja: Vrbovec (*Vrbovecz*), Celine (*Czeline*), Poljana (*Polyana*) i Pavlovec (*Pavlovecz*) te se pod imenom provincija Vrbovec (*provincia Wrbowcz*), spominje u popisima poreza u prvoj polovici 16. st.²⁹ U Popisu dimova za kraljevski porez iz g. 1495. „k Rakovcu“ (*ad Rokonok*) su pripisani vrbovečki posjedovni dijelovi, trgovište Vrbovec, vrbovečka provincija te vilikati Preseka, St. Dijaneš i Pogančec.

²⁵ CD XI. doc. 132, p. 177.

²⁶ Bösendorfer, Josip: *Crtime iz slavenske povijesti*, Osijek 1910. str. 69 odnosno Csanki, Deszö *Körösmegye a XVI-ik szizadban* Budapest 1893, S. 5.

²⁷ Magyar Országos Levéltár (MOL) DI 35627.

²⁸ Csanki, *Körösmegye*, S. 5.

²⁹ Adamček, Josip – Kampuš, Ivan: *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj XV. i XVI. stoljeću* Zagreb 1976.

Iz grafa je razvidno kako vrbovečko trgovište (*oppidum Wrbowcz*) ima 24% više poreznih dimova od rakovečkog, a vrbovečka provincija (*provincia Wrbowcz*) 53% poreznih dimova više od rakovečke, što svjedoči o većoj naseljenosti a tomu sljedimice i većoj privrednoj snazi vrbovečkog trgovišta i provincije od rakovečkog. Vrbovečki je dio ipak pripisan „k Rakovcu“ (*ad Rokonok*), jer je rakovečki grad-tvrđa bio upravno središte ne samo rakovečke gospoštije nego i cijele šire okolice. Rakovec je od polovice 14. st. zajedno s Lukavcem postao pripadnost Medvedgrada, koji se „uvijek uzdržavao od rakovečkih prihoda“³⁰. U njemu su se skupljale naturalije ubrane na ime podavanja iz cijele okolice te je vjerojatno imao, poput Krapine, i „neki ‘cellarium’, u koji su se spremale prirodnine, koje je on u ime daće ... dobivao“³¹. Budući da je više od polovice tih prirodnina dolazilo s vrbovečkoga posjeda, bio je „pretek važnosti“ Vrbovca primarno utemeljen na p r i v r e d n o j a tek onda na vjerskoj (*ecclesia S. Viti*) i obrambenoj (*fortalitis Wrbowcz*) funkciji. Privrednu je funkciju činilo više čimbenika, od kojih su najznačajniji bili prihodi što su ih donosili vlastelinstvo (*dominium*), trgovište (*oppidum*), malta (*telonium*) i sajmovi (*foris*).

V l a s t e l i n s t v o (*dominium*) se u izvorima rijetko naziva tako: obično se spominje vlastelinski grad-tvrđa s njegovim pripadnostima (*castellum ... cum suis pertinentiis*), što nalazimo u mnogim rakovečkim ispravama, tako npr. „*castellum Rokonok ac pertinentiis eorum*“³². Prema spomenutoj ispravi iz 1460. vrbovečki je posjed donja provincija rakovečkog vlastelinstva (*provincia inferior, felsö kerület*) a tako i u spomenutom Popisu dimova iz 1495. (*Provincia Wrbowcz ad Rokonok*). Tijekom prve polovice „turskog“ 16. st. naziva se ovo *ladanje* (kako ga zove Laszowski³³) u popisima poreza³⁴ vrbovečka provincija i po broju sela naseljenija je nego 1460. godine, jer 1506. i 1510. obuhvaća sela Mala Luka (*Lwky minor*), Lučica (*Lwchycha*), Celina (*Czeylyna*), Pavlovci (*Pawlowczy*), Markovci (*Markowczy*), Luka (*Lowka*), Doljanci (*Dolyancy*), Brezjani (*Brezyany*)³⁵, dok ostala sela pripadaju vrbovečkoj purgariji. U drugoj polovici 16. st. vrbovečka provincija se više u Popisima ne spominje, jer je zbog turskih pustošenja dijelom sasvim opustjela a dijelom bila oslobođena poreza. U Popisu iz 1598. preostalo je

³⁰ „*castrumque prescriptum Medwe semper ex prouentibus castelli Rokonok fuit sustentatum*” – Laszowski, Emil *Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae XII*, Zagreb 1929., str. 107-109.

³¹ Klaić, Vjekoslav: *Krapinski gradovi i predaje o njima* VjHAD Zagreb 1909. s. 4.

³² Barabas, Samu: *Codex epistolaris et diplomaticus comitis Nicolai de Zrinio II* Budapest 1899, S. 348.

³³ „*Gospoštija rakovečka opsezala je u to vrijeme dva ‘ladanja*” – Laszowski, *Iz prošlosti*, str. 16.

³⁴ Adamček – Kampuš, *Popisi*.

³⁵ 1506. – MOL DI 37791 odnosno 1510. – MOL DI 37868.

od gusto naseljenog ladanja nakon turskih pustošenja tek nekoliko sela: Gornje Cerje (*Also Czerye*), Donje Cerje (*Felseo Czerye*), Donje Celine (*Felseo Czelyne*), Sv. Dijaneš (*Zenth Dienes*) i Pavlovci (*Pawlowczy*). Tijekom 17. i 18. st. ustalila su se, kako od ladanjskih, tako i od purgarskih, sela: Brčevac (*Berchevecz*), Celine (*Czeline*), Cerje (*Czerye*), Dijaneš (*Dianes*), Gaj (*Gay*), Krkač (*Kerkach*), Luka, Pavlovec (*Pavlovecz*), Poljana (*Poliana*) i Prilesje (*Prilesye*). Tako je bilo sve do konca 19. i početka 20. st. kada – kako nas obavještuje Buturac – nastaju nova sela: Martinska Ves (1880), Žabac (1890), Konak (1910), Savska Cesta (1910), Poljanski Lug (1917), Novo Selo (1930)³⁶.

Vrbovečko se trgovište (*oppidum*) prvi put spominje 1464. godine (*opidis ... Werbowcz*³⁷) a potom i 1472. (*oppido Wrbowcz*)³⁸. O njegovu prijašnjem postojanju međutim svjedoči dokument iz 1460.³⁹ u kojem se spominju „građani i kmetovi gornje provincije“ (*cives autem et jobagiones nostri de superiori provincia*), ali i „građani i kmetovi donje rakovečke provincije“ (*cives et jobagiones nostri de inferiori provincia Rokonok*). Budući da je, prema Csankiju⁴⁰, donja provincija bila vrbovečka (Vrbovec, Celine, Poljana i Pavlovec) onda su njeni građani (*cives*) zapravo bili građani vrbovečkog trgovišta a što znači da je trgovište postojalo i prije 1464. God. 1506. vrbovačko je trgovište imalo i purgariju koju su činila sela: Poljana (*Polyana*), Kozak (*Kozak*), Duga greda (*Dwga greda*), Sablinci (*Zablynczy*), Cerje (*Cherye*) i Lipovlas (*Lypowlaz*)⁴¹. Koncem stoljeća od ovih su sela preostali samo Pavlovec i Cerje, dok su ostala sela opustjela: u narednom će stoljeću neka od njih (poput sela Lipovlas – današnji Gaj) biti ponovo naseljena a druga (poput sela Kozak ili Sablinci) ne. Oba trgovišta nalazimo u popisima poreza tijekom cijelog „turskog“ 16. st. a njihovu nam usporednu naseljenost najzornije predočava sljedeći graf.

Iz grafa je uočljivo da je vrbovečko trgovište u prvoj polovici 16. st. naseljenije od rakovečkog da bi turskim napadima, kojima je očito više bio izložen Vrbovec negoli Rakovec, došlo do stagnacije i drastičnog pada. Takvo se stanje održalo sve do kraja stoljeća kada ponovno dolazi do uzlaznog porasta stanovništva i kada Vrbovec brojem stanovnika opetovano nadvisuje Rakovec. Osim „velmoža“ kojima

³⁶ Buturac, Josip: *Vrbovec i okolica 1134-1984* Vrbovec 1984., str. 30-34.

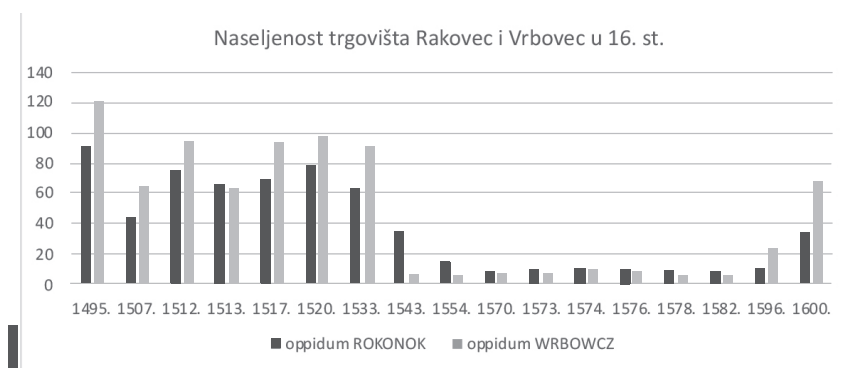
³⁷ „*Mathias dei gratia rex Hungariae ... Stephano de Frangipanibus ... castrum meum Medved vocatum in regno nostro Sclavoniae in comitatu Zagrabiensis existens, nunc apud manus Sigismundi Wayspryacha ... opidis Rokonok et Werbowcz nuncupatis et castello in eodem Rokonok ... anno domini 1464*“ – MOL, DL 103677.

³⁸ MOL DL 32850.

³⁹ MOL DI 35627.

⁴⁰ Csanki, *Körösmegye*, S. 5.

⁴¹ MOL DI 37791.

pripada glavnina vrbovečkoga posjeda, manje posjedovne dijelove posjeduju niži plemići, kao npr. Britvići⁴², Madaras, Fičur, Mikulić, Papratović, Praškoci, Jambrek, Jambrečić, Cvetković, udove Orsag i Marković te vrbovečka crkva.

Zamjenom posjeda između Erdödyja i Zrinskih 1557. Rakovec se odvaja od Medvedgrada. Tom prigodom Petar Erdödy uz dozvolu Nikole Zrinskog predaje Medvedgrad Ambrozu Gregorijancu u zamjenu za neke posjede oko grada Rakovca⁴³. Tada su se stekli i uvjeti za osamostaljivanje Vrbovca, posebice u vrijeme spora braće Erdödy oko posjeda. Petar Erdödy mlađi je naime svojatao Vrbovec s okolnim selima kao zasebnu gospoštiju, koju je 1586. bez znanja i pristanka brata Tome založio Ladislavu Bukovačkom: parnica je na koncu završila u korist bana Tome Erdödyja. Posljedak ove parnice bio je taj da se Vrbovec osamostali od Rakovca i postao zasebna gospoštija ali bez kaštela⁴⁴. Iako se naime u saborskim spisima 1565. spominje obnova posve ruševne vrbovečke utvrde (*ad restaurationem fortalitii Wrbowcz quasi totaliter diruti deputata sunt*)⁴⁵, ipak se “radi o drvenim utverdama, dakle i nekakvom drvenom kaštelu, koji je vjerojatno kao i mjesto izvana

⁴² Britvići (*Britvich, Brythwych*, mađ. *Borottwha, Borotva*) „od Trstenice ili Vrbovca“. Dočkal (Kamil Dočkal, *Srednjevjekovna naselja oko Dobre Kuće*, u: *Starine* 48/1958, str. 137) s pravom ispravlja Csankija i Bösendorfera, jer se ovo „od Vrbovca“ odnosi na Vrbovac kod Daruvara, a ne na Vrbovec. Britvići su još u 16. st. posjedovali neke dijelove posjeda Vrbovec a najviše u Dijanešu (*Zenth Dienes, Boruthwa/Borothwa/Bryttwych*).

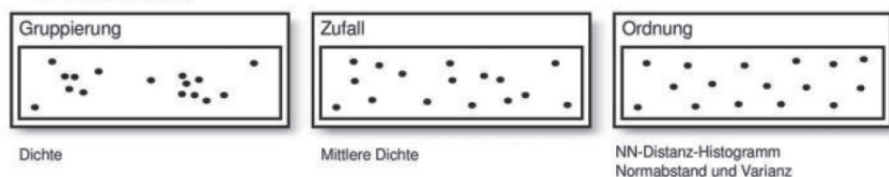
⁴³ „*Fortalicium cum integra curia nobilitari similiter Rakonok vocata, ac domum specialem in oppido Rakonok, totalem que porcionem suam, quam in ipso oppido Rakonok haberet, cum iobagionibus, artificibus, fabris et architectis specialibus, et item totales et integras possessiones Negowcz, Werhowcz, Drobchewcz, Kalynowycza, Lonycza, Kwzanowcz, Lypnycza et Zytharcz*“ – Mesić, Matija: *Život Nikole Zrinskoga* Zagreb, 1866, str. 353-4.

⁴⁴ Pismo upućeno kralju 1560. godine ban Petar Erdödy završava riječima „u rečenom Vrbovcu“ (*Datum in dicta Wrbowcz*) – o kaštelu još nema govora. – Šišić, Ferdo: *Acta Comititalia* (AC) III, str. 63.

⁴⁵ AC III, str. 169.

zaštićen palisadnom ogradom i prokopima”.⁴⁶ Kaštel je izgrađen tek početkom 17. st. jer isprava kojom Juraj Zrinski dozvoljava da se „nekoteri Slovinci nasele v jednu našu pustu goru, kotera se zove Lipi Gaj (današnje selo Gaj) ili Zrnjati imenuvani lug, kotera pusta gora ili lug jest imanju našem Vrbovačkom“ izdana je u k a š t e l u Vrbovec (Datum ex castello nostro Verbovecz 23. augusti 1619.)⁴⁷.

Usporedimo li pak Nakoinzovu shemu⁴⁸

s rasporedom naselja na vrbovečko-rakovečkom području

LEGENDA: ● VRB. ● RAK. SELA

vidjet ćemo kako ona najviše odgovara Nakoinzovu srednjem uzorku: slučajnost i srednja gustoća tj. naselja nisu grupirana, niti poredana po nekom redu. Iz ove usporedbe proizlazi da Rakovec i Vrbovec nisu svoj centralni položaj tijekom povijesti zahvaljivali privrednoj snazi koja bi poput centripetalne sile privlačila okolna mjesta ili nekom poretku više razine nego je naseljenost bila slučajna i srednje gustoće. Ova činjenica upućuje na vanjske uzroke centraliteta kao što su: zemljopisni položaj (Rakovec se razvio zahvaljujući važnoj cesti koja je zbog močvarnog područja zapadno od Vrbovca išla preko Rakovca te izvora vode a Vrbovec zbog uzvisine u relativno ravničarskom kraju), povezanosti sa važnim centrom (Rakovec kao medvedgradski „cellarium“), ratnim okolnostima (turske

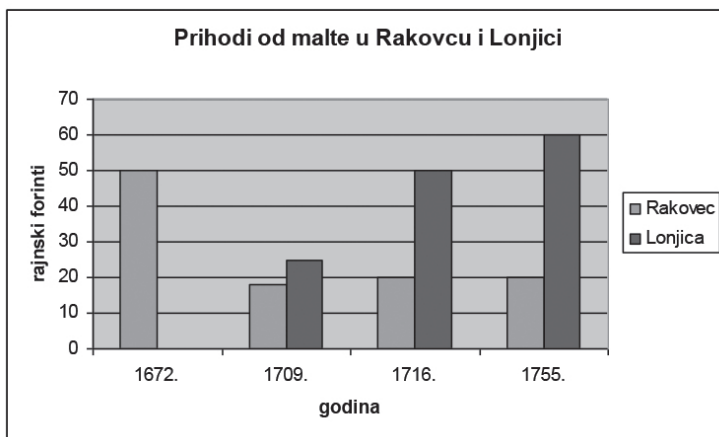
⁴⁶ Kruhek, Milan: *Vrbovec, vrbovečki kaštel... u: Vrbovec u sadašnjosti i prošlosti Vrbovec 1995.*, str. 15.

⁴⁷ Lopašić, Radoslav: *Hrvatski urbari MHISM 5*, Zagreb, 1894, s. 390-391.

⁴⁸ Nakoinz, *Zentralität*, S. 105.

provale koje su za posljedak imale opustjela, pa nestala ili ponovo naseljena sela) itsl.

Rakovečka malta (*telonium*) tj. daća koja se ubirala od ljudi, robe, kola, blaga, konja i sl. pri njihovom prolazu određenim područjem, zabilježena je još u ispravi bana Ivana Babonića iz 1320. a potom se spominje u darovnicama, urbarama i procjenama tijekom 16. i 17. st. U *Procjenama*⁴⁹ iz 1672. navodi se malta u trgovištu Rakovec (*telonium in oppido Rakouecz*) od koje Nikola Štulac (*Nicolao Stulacz*) daje godišnje 50 forinti. U *Popisu*⁵⁰ rakovečkog kaštela iz 1709. zabilježene su malte u Rakovcu (cca 18 f.), u Lonjici (cca 25 f.), u Zelini (cca 12 f.) i Radoišću (cca 2 f.). U rakovečkom *Legistru* iz 1716. navedena je „V-Rakovcu pri kaštelu malta ili tergovina, ka donaša na leto rajnčki 20“, zatim „v-Semiborceh malta pod Rakovec ako bi gdo na negovečki most obrnul, nadalje tergovina ali malta zelinska donaša na leto rajnčki 10, također i „malta ali tergovina v-Lonjice donaša na leto okol rajnčki 50“, te „tergovina ili malta ovde (v-Salniku) i v-Radoišću ali obadvoja ne donaša neg rajnčki 2, to jest po ranjskom vsaka“⁵¹. U *Urbariumu boni Rakovecz*⁵² iz 1755. zabilježena su malte u Rakovcu (20 f.), u Lonjici (60 f.) i Samoborcju (19 f.). U *Praestationes*⁵³ iz 1769. zabilježene su dvije malte: rakovečka na mostu preko potoka Salnika (*Ad pontem in fluvio Szalnik*) i lonjička na mostu preko rijeke Lonje (*In ponte super fluvius Lonya*) – bez navedenog prihoda. Kako je iz priloženoga razvidno u povijesnim se ispravama nikada ne spominje vrbo-

⁴⁹ *Povijesni spomenici obitelji Zrinskih ...* str. 301-312.

⁵⁰ KAZ, Acta capit.saec. XVIII fasc. 3.

⁵¹ Arhiv HAZU, IV/b-63.

⁵² Arhiv HAZU, II-d 152.

⁵³ *Praestationes libertinorum et colonorum in bonorum Rakovecz ad Verbovecz applicatorum A. D. 1769* – Arhiv HAZU, III d – 34.

večka, nego samo rakovečka malta, što znači da Vrbovec i nije imao maltu. Od svih navedenih jedino se lonjička malta nalazi na vrbovečkoj trasi ceste prema Zagrebu. Iz usporednog grafičkog prikaza dohotka od malte u Rakovcu i Lonjici razvidan je njihov obrnuto proporcionalan odnos: smanjivanjem prihoda rakovečke malte povećavao se приход lonjičke tj. cesta Križevci-Zagreb postupno se premjestila s rakovečke na vrbovečku trasu.

Vrbovec se nakon završetka turskih pustošenja a zahvaljujući premještanju prometnice postupno sve više naseljava i konstantno razvija, da bi u doba Patačića, kada je „*glavno sijelo Baltasara i sina mu Aleksandra Patačića*“⁵⁴, *definitivno postao s r e d i š n j e* mjesto okolice.

God. 1397. spominje se selo Rakovec (*villa Rakonok*)⁵⁵ kao jedno od mjesta u kojem se, pored Bradne i Križevca, treba objaviti poziv na sud. Kako su se ovakve objave oglasavale u mjestima s pravom sajmovanja, vjerojatno se u Rakovcu već tada održavao *s a j a m*. U ispravi kralja Sigismunda⁵⁶ iz 1424. riječ je o sajmišnoj daći u Križevcima, Rakovcu i Zagrebu (*tribus foris Crisii, in Rakouch, in civitate Montis Grecensis*). O održavanju tih sajmova koji su morali biti tjedni doznajemo prigodice, npr. 15. svibnja 1562. kada Sabor određuje da se živežne namirnice za vojsku kupuju, između ostalog, i na tjednim sajmovima u Rakovcu (*in foris ebdomalibus ... in Rokonok*)⁵⁷. Ovi tjedni sajmovi bili su „gradotvorni“⁵⁸, što je rezultiralo time, da se naselje u predgrađu kastruma (koje se 1381. još zvalo *villa Rakonuk*) razvilo u trgovište (*oppidum*): o tome saznajemo 1435. kada Tomo i Antun, sinovi pok. Petra Tominog Rakovečkog (*Thomas et Anthonius filii quandam Petri Thome de Rokonok*), izdaju urbarijalnu ispravu „kmetovima i građanima“ (*jobagionibus seu civibus*) u Rakovcu (*Rokonok*)⁵⁹. Vrbovečko je trgovište (*oppidum Wrbowcz*) također nastalo u 15. st. (prvi se put spominje 1464.) a razvilo se zahvaljujući također tjednim sajmovima, jer „*tjedni je sajam onaj koji omogućuje naseljavanje trgovaca*“⁶⁰. *Na molbu Aleksandra*

⁵⁴ Laszowski, *Iz prošlosti ...* str. 42.

⁵⁵ „*primo feria quarta proxima ante festum assumptionis beate virginis in villa Bradna, secundo videlicet sabbato proximo post ipsum festum in Chrisio et tercio die dominico sequenti in villa Rakonok*“ – CD XVIII, str. 294.

⁵⁶ Arhiv HAZU D-IX-21.

⁵⁷ Šišić, Ferdo: *Acta comitialia*, III, Zagreb 1916., str. 94.

⁵⁸ „*Wir unterscheiden den Jahrmarkt und die Messe, feria, einen Jahrmarkt von besonderer Bedeutung, vom Wochen- und täglichen Markt. Der Wochen- und tägliche Markt ist siedlungsgebunden, stadtbildend und stadterhaltend*“ – Ennen, Edith *Die europäische Stadt des Mittelalters*, Göttingen 1972, S. 61.

⁵⁹ NRA 1552/17 odnosno MOL DL 033789.

⁶⁰ „*So ist es der Wochenmarkt, der überhaupt erst eine Handelsansiedelung möglich macht*“ – Rietschel, *Siegfried Markt und Stadt*, Leipzig 1897, S. 45.

Patačića kralj Karlo III. dodjeljuje 1734. trgovištu Vrbovec pravo godišnjeg sajma: „1734. 20. septembra u Fél-Toronyu. Kralj Karlo III., na molbu baruna Aleksandra Patačića od Zajezde podijeljuje njegovu trgovištu Vrbovcu pravo godišnjeg sajma: prvi dana našašća sv. Križa (3. maja); 2. na dan sv. Vida (15. juna). Ujedno podijeljuje pravo marvinskog sajma kroz tri neposredna dana pred danom godišnjeg sajma“⁶¹. Tako je pored redovitog tjednog sajma Vrbovec dobio i važno sajmeno pravo: godišnji sajam doduše nije bio gradotvoran kao tjedni i dnevni sajmovi, ali je bio simbolički značajan. Centralni se položaj Vrbovca odražavao i na naseljenost oba mjesta, tako primjerice 1709. on broji 92 selišta (Rakovec 12), 1720. broji 82 selišta (Rakovec 18), 1750. broji 76 selišta (Rakovec 15) i naposljetku 1769. – za razliku od Rakovca koji broji svega 10 selišta – opsiže 70 selišta podijeljenih u Vrbovec Gornji i Donji te Brdo (v. PRILOG).

Patačići su vlastelinstva Vrbovec i Rakovec držali sve do izumrća svoga roda⁶². U Varaždinu je naime 9. lipnja 1834. bez potomaka umrla udova pokojnog grofa Bartola Patačića (1766. - 1817.) – grofica Eleonora Patačić (1770. - 1834.) a s njome je izumro i rod Patačića. *Zagrebačke Novine* je opisuje kao dobročiniteljicu: „Jednostavna i bez osobitih zahtjeva u svom životu, izgubivši rano svu svoju djecu, živjela je samo za siromaha i potrebite, kojima je bila pravom majkom. Mnoštvo siromaha, koji su živjeli od njenih dobročinstava, oplakuje njezin gubitak, i svatko, koji je poznao njezine skromne vrline, iskreno tuguje“⁶³.

Vrbovec u njemačkim *Vrtnim novinama* opisuje Michael v. Kunitsch u feljtonu „*Rapsodije o vrtlarstvu, nasadima, voćarstvu i poljodjelstvu u Hrvatskoj*“: „Prešavši jednu pitomu dolinu stižemo u Vrbovec (Werbovecz), smješten na jednoj ravnomjerno uzdignutoj uzvisini – posjed visokorođene gospođe grofice Eleonore Patačić, zvjedokrsne gospođe. Ovdje je grofovski ladanjski dvorac, gospoštijski perivoj, rimokatolička župna crkva, župni dvor – jedan od ljepših u Hrvatskoj, svratište – jedno od boljih u zemlji, samo šteta što nema dovoljno soba za goste, te druge vlastelinske zgrade smještene na brijegu. U prednjem dijelu perivoja je veliki staklenik, velika, visoka, pravilno podrezana sjenica, zatim odsječene plohe i gredice pravilnih oblika poredane u staronjemačkom vrtnom maniru. Lijepa voćke, vrtno raslinje i razne povrtnice marljivo su tretirane kao u povrtnjaku a posvuda je primjetna čistoća i urednost. Ovdje je i pošta u vlasništvu gospođe grofice u kojoj je zaposlen

⁶¹ Laszowski, Emilij: *Prilog za povijest sajmova u: Viestnik kr. hrv-slav-dalm zem. arkiva IV, 1902, str. 78-79.*

⁶² „U 18. vijeku bio je Vrbovac sa Rakovcem u vlasti bogatih grofova Patačića, dok im se nije sa posljednjom grofinjom Eleonorom P. god. 1834. rod zatro“ – Lopašić, *Urbari*, str. 391.

⁶³ *Agramer Zeitung* Nr. 81, Jahr 1834.

jedan službenik⁶⁴.

O borbama oko Patačićeva nasljeđa, koje su nakon njene smrti uslijedile, piše temeljem bilježaka Ljudevita Vukotinovića iz akademijina arhiva 1908. godine – Rudolf Horvat⁶⁵:

„Na proljeće godine 1835. umrla je grofica Eleonora udova Patačić. S njom je izumrla obitelj slavnih i bogatih grofova Patačića, te je posve prirodno, da će sada nastati jagma za njenim imanjima. Patačići naime posjedovahu u zagrebačkoj županiji veliko dobro Novigrad, u varaždinskoj županiji Martijanec i Vidovec a u križevačkoj županiji velika imanja Rakovec i Vrbovec. Brzo se našlo više obitelji, koje najviše svoje pravo na baštinu grofova Patačić. Najviše je ta imanja svojatala obitelj grofova Sermage, koja bijaše po tankoj krvi u srodstvu s izumrlom obitelji Patačić. Ne čekajući kakove sudbene odluke, požurila se obitelj Sermage, da oživotvori svoje pravo, te se faktično stavi u posjed. Zauzevši sva imanja Patačićeva, izjavila je obitelj Sermage, da je voljna raspravljati i nagoditi se sa svima koji bi možda imali kakvo pravo ili kakve tražbine ‘intra dominium’. Ova se izjava u prvom redu ticala kraljevskoga fiska t.j. državnog odvjetnika kao zastupnika erara. Nekada su naime na obitelj grofova Zrinjskih spadala imanja Vrbovec i Rakovec sa svojim pripadcima (cum suis apertinentiis): Dianeš, Dvorišće, Gjurgjišće i Vrh. Kada je ono kralj Leopold zatro obitelj Zrinjsku radi ‘veleizdaje’ bana Petra Zrinjskoga, zaplijenio je sva imanja grofova Zrinjskih, te ih prodao ili poklonio drugim velikašima. Vrbovec i Rakovec poklonio je god. 1710. grofovima Patačić, ali samo muškoj lozi njihovoj. Pošto je dakle grofica Eleonora umrla bez izravnoga potomka, smatrao se kraljevski fiskus baštinikom imanja Rakovec i Vrbovec. Naskoro se kr. ugarska dvorska komora pobrinula, da svome pravu na Rakovec i Vrbovec dade izražaja. Najprije uloži komora prosvjed proti nezakonitoj okupaciji grofova Sermage. Zatim je kraljevski fiskus izjavio, da će on obitelji Sermage, kao neovlaštenim baštinicima, oduzeti imanja Vrbovec i Rakovec ‘cum apertinentiis’. U tu svrhu morao se kr. fiskus predbježno, – dok se ne riješi parnica, – poslužiti silom. U Vrbovcu je naime, kao u sijelu i obitavalištu grofice Eleonore Patačić, sjedio vlastelinski odvjetnik Hugo Trstenjak. Ovaj se u dvorcu osigurao četom oboružanih ‘slobodnjaka’, jer je na imanju Vrbovec bilo nekoliko stotina kuća ‘slobodnjaka’. Ako dakle kr. ugarska dvorska komora hoće, da se domogne Vrbovca, mora iz dvorca istisnuti odvjetnika Trstenjaka i njegove ‘slobodnjake’. Mjeseca svibnja godine 1835. dodje iz Budima u Križevce kraljevski odvjetnik Josef Hollósy. Posjetivši podžupana Nikolu Zdenčaja, predstavi mu se Hollósy kao izaslanik ravnatelja ‘causarum regalium’. Hollósy

⁶⁴ Kunitsch, Michael von: *Rapsodien über Gärtnerei, Anlagen, Obstbaumzucht und Landwirtschaft in Croatien* u: *Allgemeine deutsche Garten-Zeitung* XII. Jahrgang, N° 32, 10. August 1834., str. 304.

⁶⁵ Horvat, Rudolf: „Jus fortioris“ u Vrbovcu god. 1835. u: *Mjesečnik Pravničkog društva iz Zagreba* br. 9, god. 1908., str. 812-815.

najavi Zdenčaju da u Vrbovcu želi provesti čin 'reoccupatije'. Za takav čin tražio je ondašnji zakon 'testimonium legale' t.j. prisutnost velikoga i maloga suca, koji će s kraljevskim odvjetnikom sudjelovati kod pregledavanja, popisa i procjene čitavog imanja. Pošto su pak imanja Rakovec i Vrbovec bila prostrana, zamolio je Hollósy podžupana Zdenčaja, neka mu dade dva velika i dva mala suca. Zdenčaj se po svojoj dužnosti odazove tom zahtjevu, pa kraljevskom odvjetniku pridijeli velike suce: Šandora Zdenčaja i Dragutina Koretića te male suce Ljudevita Vukotinovića (koji se tada još zvaao Farkaš) i Mirka Hadrovića. Teže bijaše kraljevskome odvjetniku doći do oružane sile, s kojom će Trstenjaka istisnuti iz Vrbovca. U ono naime vrijeme nije Hrvatska još poznavala žandare. Oni su k nama doprli istom godine 1850. kao čedo Bachova apsolutizma. Nije tada kod nas bilo ni stalne vojske, jer se ova nalazila smještena po tvrdjavama talijanskim. Ako dakle Hollósy hoće da dobije oružanu silu, mora ju stvoriti sam. On se u tu svrhu obrati na zagrebačkog biskupa, koji je u križevačkoj okolici imao veliko imanje Gradec. Na tome imanju bijaše mnogo biskupovih slobodnjaka, te je biskup kr. odvjetniku dozvolio, neka sebi od njih stvori potrebitu četvu. Hollósy doista izabere i oboruža 20 slobodnjaka, kojima prida i stalnoga časnika biskupova. Obećavši ovim 'vojnicima' svojim, da će dobiti po vojnički obračunavane dnevnicke, krene s njima i sa sucima prema Vrbovcu. Ranom zorom – oko 4 sata – dovezlo se čitavo povjerenstvo u Vrbovec. Najprvo se u četveroprežnoj karuci vozio kraljevski fiskus Hollósy, a za njim na posebnim kolima po dva velika i mala suca. Okolo karuca i kola jašilo je 20 oboružanih slobodnjaka. Dvorišna vrata grada vrbovačkoga bijahu zatvorena i čuvana po nekolicini stražara. Prema uputi kr. fiska sadje nekoliko slobodnjaka sa svojih konja, te nasilno udare na vrata i otvore ih. Drugi slobodnjaci nahrupe kroz vrata u dvorište, otisnu uplašene gradske stražare, kojima su oči još bile zastrte snom. Nato pojuri u dvorište karuca s Hollósyjem, a za njim odmah kola sa županijskim sucima. Sišavši s karuca, stupi kraljevski odvjetnik Hollósy pred velike i male suce, te pred njima – kao predstavnicima sudačke vlasti županije križevačke – glasno progovori ove riječi: 'Ego Josephus Hollósy, advocatus et pleni potentiarius excelsae camerae regio hungarico aulicae, nomine fisci regii occupo dominia Verbovec et Rakovec cum omnibus apertinentiis et juribus regalibus, super quo solemni actu expeto mihi extradandas litteras testimonium'⁶⁶. Kako se iz ovih riječi razabire, kraljevski je fiskus oružanom rukom zaposjeo imanja Vrbovec i Rakovec, i to za kraljevsku ugarsku dvorsku komoru. Županijski suci morali su o tomu činu izdati samo službenu svjedodžbu. Posve je naravno, da je ovakav način okupacije prouzročio znatnu buku u dvorištu grada vrbovačkoga. Ova buka probudi vlastelinskoga odvjetnika Trstenjaka, koji je

⁶⁶ „Ja, Josip Hollósy, odvjetnik i opunomoćenik Visoke kraljevske ugarske dvorske komore, u ime kraljevskog fiskusa zaposjeo sam vlastelinstva Verbovec i Rakovec sa svim njihovim pripadnostima i regalnim pravima, o čemu tražim pismena svjedočanstva“.

dotle nesmetano spavao u svojoj sobi. Otvorivši prozor, protura Trstenjak na polje svoju glavu, te zapita, kakva je to vika u dvorištu. Na ovo pitanje dobije odgovor, neka se odmah obuče i spremi za put, jer da je već kraljevski fiskus zaposjeo imanje Vrbovec i Rakovec; pošto je pak kr. odvjetniku pri ruci oružana sila, ne preostaje Trstenjaku drugo, nego li da se pokori gotovomu činu. Trstenjak to i učini. Obukavši se, sadje dolje u dvorište, gdje mu županijski suci opširnije ispriповijede, što i kako se dogodilo. Nato se Trstenjak bez oklijevanja zaputi u Zagreb, dočim je povjerenstvo kroz više mjeseci obavljalo pregledavanje, popis i procjenu imanja Vrbovec i Rakovec. Obitelj grofova Sermage podnijela je tužbu protiv ove okupacije. Parnica je trajala vrlo dugo, a svršila se tako, da je kraljevski fiskus isplatio obitelji Sermage neke tražbine. Ova bi svota bila znatno veća da se odvjetnik Hollósy nije poslužio opisanim načinom okupacije (jus fortioris). Uz to bi obitelj grofova Sermage, sve do svršetka parnice uživala dohotke s imanja Vrbovec i Rakovec, što je kroz to vrijeme naravno pobirala kraljevska komora. Ovakav postupak nije u današnje vrijeme naprosto ni moguće provesti; ali po shvaćanju tadašnjih ljudi bijaše taj čin okupacije posve zakonit.“

Tako se kraljevska komora na opisani način, „pravom jačega“, domogla imanja Vrbovec i Rakovec.

Šezdesetih godina 19. st. Vrbovec je „trgovište u županiji križevačkoj“ koje ima „kotarski sud, poštu i bilježništvo za sućiju: Gradac, Lovrečina, Poljana i Vërbovec i sućiju u mjestu“ a broji „96 kuća i 781 stanovnika“ od kojih „777 rimokatolika sa crkvom sv. Vida u mjestu“. Ima „1 učionu“ (školu) sa „69 muške i 16 ženske djece“. Ovamo „spada i marof Šabac“ a „sudčija ima područna mjesta: Celine, Cerje, Pavlovec“ te „165 kuća i 1156 stanovnika“⁶⁷.

Zatim je 4. siječnja 1870. godine otvorena željeznička pruga Žakanj–Zagreb (Zákány-Agram), 103 km duga dionica budimpeštansko-zagrebačke (Budapest-Agram) linije, a čije je svečano otvorenje najavljeno u austro-ugarskim vojnim novinama: „Zagrebačko-žakanjska željeznica (Agram-Zakany-Bahn). Inspeksijska vožnja na liniji Žakanj-Zagreb je uspješno obavljena 27. prosinca te će specijalni vlak svečano krenuti iz Pešte 2. siječnja a linija, nakon prolaska vlaka, biti puštena u javni promet 4. siječnja 1870. godine“⁶⁸. O svečanom otvorenju, koje se dogodilo dan ranije, izvješćuje bečki *Turistički list*: „Zagrebačko-žakanjska željeznica (Agram-Zakany-Bahn) svečano je otvorena 4. siječnja 1870. U Zagrebu je bila svečana proslava i banket“⁶⁹.

⁶⁷ Sabljar, Vinko: *Miestopisni rječnik kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije* Zagreb, 1866., str. 453.

⁶⁸ *Österreichisch-ungarische Wehr-Zeitung „Der Kamerad“* – Wien, Dienstag 4. Jänner 1870.

⁶⁹ *Fremden-Blatt* – Wien, Mittwoch 5. Jänner 1870.

Vrbovec je postao jedna od postaja te najvažnije tadašnje hrvatske pruge (posebice nakon njena produžetka do Rijeke 1873. god.): izgrađen je kolodvor s kolodvorskom zgradom okrenutom prema pruzi a istočno od nje nalazio se vodeni kran za punjenje parne lokomotive vodom⁷⁰.

Vrbovec je koncem 19. st. bio upravna općina (*Verwaltungsgemeinde*) u križevačkom kotaru i bjelovarskoj-križevačkoj županiji s poreznim općinama: „5. Upr. občina Vrbovec – porezne općine: Dijaneš, Gostović, Hruškovića, Hudovo, Lojnica, Mlaka, Negovec, Pirakovec, Poljana, Rakovec, Salnik, Samoborci, Varoš i Vrbovec“. Porezna općina Vrbovec obuhvaćala je mjesta: „Celine (57 k/uća, 381 st.), Cerje (33 k. 176 st.), Martinova Ves (10 k. 42 st.), Pavlovec vrbovečki (29 k. 201 st.), Površine (1 k. 3 st.), Šabac (1 k. 122 st.), Vrbovec (183 k. 1.315 st.). Sam Vrbovec je 1895. označen simbolom za selo, a ne za trgovište, ali je navedeno kako se u njemu nalaze: „obćinski ured, rimokatolička župa, pučka učiona [škola], poštanska, brzajavna, željeznička i oružnička postaja te kotarska šumarija urbarijalne občine“⁷¹.

U Vrbovcu je u to vrijeme bilo i dosta obrtnika, tako primjerice 1890.⁷² godine: 1 bačvar (Butija Gjuro), 2 bravara (Bach Antun, Kokot Antun), 1 gostioničar (Berković Franjo), 1 klobučar (Hechtl Gjuro), 4 kolara (Basarić August, Lacković Tomo, Novosel M., Soviček Lovro), 6 kovača (Frajzman Mijo, Kiš Jozo, Palenik Franjo, Rinkovec Andro, Sabal Andro, Vugrinović Martin), 9 krčmara (Bedeković Josip, Gorša Gjuro, Jalžić Josip, Persoli Mijo, Resnik Andro, Božanek Antonija, Shutz Dragutin, Štampfl Mato, Valdec Stjepan), 1 krojač (Brlečić Bolto), 1 ljekarnik (Neuman Ferdinand K.), 2 mesara (Berković Franjo, Gorša Gjuro), 1 opančar (Kuzmek Ivan), 2 pekara (Hund Adolf, Medvešek Martin), 7 postolara (Bešan Tomo, Gaščić Vinko, Jalžić Josip, Matešić Franjo, Mekola Hinko, Rišanek Franjo, Rišanek Luj), 1 sedlar i remenar (Juston Franjo), 4 stolara (Gaščić Andro, Grace Karl, Levek Franjo, Slanec Franjo), 3 tesara (Bauer Ignac, Bolf Bartol, Jereb Jozo) i 2 zdenčara (Gabina Ivan, Knefler Ivan) – tj. ukupno 48 obrtnika.

Početak 20. st. Vrbovec se pomalo industrijalizira: vlasnik posjeda Šabac i Poljanski Lug te vrbovečkog dvorca, markiz Eugen de Piennes, izgradio je 1900. tvornicu sira (Šabac) a tih je godina i Bernhard Nonnemacher utemeljio mljekar, Julio Reitzinger ciglanu (Đurišće), dok su otprije Albert Abeles i njegovi nasljednici imali paromlin.⁷³

⁷⁰ *Mittheilungen des kaiserl. und königl. Militär-geographischen Institutes* Bd. XV. Wien, 1896, S. 64.

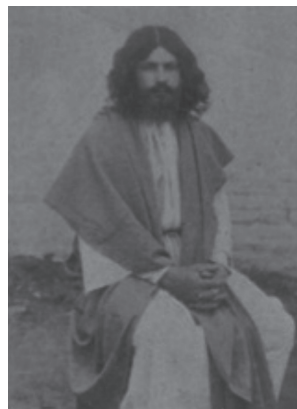
⁷¹ *Političko i sudbeno razdielenje Kralj. Hrvatske i Slavonije i repertorij prebivališta po stanju od 31. svibnja 1895.*, Zagreb, 1895., str. 142-143.

⁷² G. Justus - L. Strohmayer, *Adresar obrtnog i poslovnog svieta u Hrvatskoj g. 1890*, Zagreb, 1891., str. 49-210.

⁷³ Buturac, *Vrbovec* str. 204.

Vrbovec (*Verbovecz*) je godine 1910. imao 1.713 stanovnika (1.619 Hrvata, 26 Srba, 18 Mađara, 15 Nijemaca, 1 Slovak i 34 ostala – 1.647 rimokatolika, 34 Židova, 28 pravoslavnih, 2 luterovca, 1 reformist i 1 grkokatolik)⁷⁴.

Uoči I. svjetskog rata glavni su vrbovečki događaj bile pasionske igre: „*Lani su veliku pozornost pobudila prikazivanja života, muke i smrti Isukrstove, što se izvodila u Vrbovcu. Ta je pozornost bila tim veća i prikazivanja su bila tim zanimivija, što su te predstave davali sami seljaci. Bilo je ljudi koji su s nepovjerenjem išli u Vrbovec, misleći, da hrvatski seljaci neće biti u stanju to izvesti. Mislilo se to zato, što se poznate velike pasionske igre izvode u Oberammergau, gdje ih također izvode seljaci, nu oni da u tom imadu već okretnosti, vještine i vježbe. Nu svi, koji su tako mislili, prevariše se, jer su pasionske igre u Vrbovcu postigle svestrani uspjeh, kako je to bilo lani u našim dnevnim listovima zabilježeno i istaknuto. Prikazivanja su ta bila gotovo kroz tri mjeseca prošle godine (dakako samo na blagdane i nedjelje). Posjećivao ih je kroz cijelo to vrijeme svijet iz svih krajeva, bližih i daljih, Hrvatske i Slavonije, pače i iz Dalmacije*“⁷⁵.

Seljak Mato Kos kao Isus

PRILOG: GLAVARI KUĆNIH ZADRUGA U VRBOVCU I OKOLNIM NASELJIMA⁷⁶

BRČEVEC (*Berchewcz, Borchewcz, Berchevecz*)

S. u ž. Križev., k. i pošt: *Vèrbovec sdč: Poljana; 24 kuć. 269 st. rkž: Vèrbovec.*
– Selo južno od Vrbovca, $\frac{3}{4}$ sata daleko. Prvi se put kao vrbovečka pripadnost u dostupnim dokumentima spominje g. 1513.⁷⁷ a potom u darovnici kralja Ferdinanda g. 1541. kao *Borčec*⁷⁸, zatim prigodom zamjene dobara *Zrinski-Erdödy*

⁷⁴ *A Magyar Korona országainak 1910. évi nepszámlálása*, Magyar statisztikai közleményék 42, Budapest 1912, s. 644.

⁷⁵ *Ilustrovani list, Zagreb 28. ožujka 1914. br. 13*, str. 300.

⁷⁶ Podatke za glavare u selima Gaj, Dijaneš i Krkač v. Pajur, Franjo „*Rakovečka crkva, župa i žitelji u prošlosti*“ – KAJ 3-4/2019.

⁷⁷ *Berchewcz* – MOL DI 37913.

⁷⁸ HDA, Arhiv grofova Patačić; Laszowski, *Iz prošlosti*, str. 23.

g. 1557. kao Borčevец⁷⁹ a u urbarima iz 1694.⁸⁰ i 1709. godine⁸¹ kao i kasnije tijekom 18. st. kao – Brčevец tj. tadašnjim pravopisom pisano: Berchevecz. God. 1709. stanovnici sela bili su dužni obrađivati gospoštijski vinograd zvan *Površine*⁸².

Naseljenost:)

GOD.	1694.	1720.	1750.	1769.	1771.	1824.*	1831.*	1841.*
ST./DOM.	11 d.	24 d.	22 d.	⁸³ 22 d.	278	176	211	193
⁸⁴ GOD.	1857.	1869.	1880.	18 ⁸⁵ 90.	1900.	1910.	1921.	1931.
ST.	269	248	270	349	404	483	527	540
GOD.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	565	575	576	520	510	503	546	552

Stanovnici sela tj. glavari obitelji⁸⁶ bili su:

1 6 9 4 .⁸⁷ Bogamolecz Antonius, Bogamolecz Michael, Ivanovics Lucas, Klukovics Lucas, Klukovics Stephanus, Misaen Joannes, Pokupecz Petrus, Prigorchecz Andreas, Szeszvechan Martinus, Szmolecz Michael, Vitez Matthias;

1 7 2 0 .⁸⁸ Ivanovich Franciscus, Ivanovich Laurentius, Ivanovich Simon, Ivssich Georgius, Jagetich Andreas, Jagetich Franciscus, Jagetich Laurentius, Jagetich Matthias, Klyukovich Andreas, Klyukovich Bartholomeus, Klyukovich Georgius, Klyukovich alter Georgius, Klyukovich Martinus, Klyukovich Stephanus, Koosz Matthias, Lovrechecz Paulus, Pokupecz Thomas, Prigorchecz

⁷⁹ „villa Bercsevecz” – *Urbarium bonorum Verbovecz sub Comite Adamo Bathijani Die 24. Sept. Anno 1694*, Arhiv HAZU, II d-109.

⁸⁰ „Borchewcz” – Barabas, *Codex II*, s. 348.

⁸¹ „villa Berchevecz” – *AD 1709. die 16. octobris conscriptio ... bona curialibus ad castellum Verbovecz*, KAZ, ACA XVIII f. 3, N° 116.

⁸² „Hujus villa incola tenentur vineam Poverssine dictam excolare” – KAZ, Act. capit. saec. XVIII fasc. 3, N° 116.

⁸³ Za godine označene zvjezdicama izvor: *Calendarium Zagradiense* za te godine.

⁸⁴ DOM. tj. *domus* = kuća ili domaćinstvo. Porezni popisi iz 1598. zapravo su prvi popis stanovništva sjeverozapadne Hrvatske.

⁸⁵ *Desertus* = napušteno selište; seljački se posjed smatrao pustim najviše 10-15 godina nakon čega je gubio karakteristike kultiviranog tla.

⁸⁶ Žitelji Vrbovca i okolice su sve do druge polovine 19. st. – baš kao i većina ruralnog stanovništva Hrvatske – živjeli u kućnim zadrugama koje su na ovom području znale imati „do 42-44 glava” (Bogišić, Baltazar *Gragja u odgovorima iz razliĉnih krajeva slovenskog juga* – u: *Zbornik sadašnjih pravnih obiĉaja u Južnih Slavena I*, Zagreb 1874.). To su ipak bile iznimke: prosjeĉan je broj vjerojatno iznosio oko dvadesetak ĉlanova. U drugoj polovici 19. st. poĉeo je raspad tih zadruga te su se one diobama postupno podijelile u inokosne obitelji.

⁸⁷ *Urbarium Bathijani 1694* – Arhiv HAZU, II d-109.

⁸⁸ *Urbarium parochia et ecclesia Sancti Viti martyris in Verbovecz (Anno dni 1720. die vero 13 mensis Marcii)* – KAZ, Protokol N° 144/XVb.

Joannes, Szeszvechan Jacobus, Szeszvechan Martinus, Surmin Laurentius, Vitez Georgius, Vitez Joannes, Vitez Laurentius;

1 7 5 0 .⁸⁹ Grissich Georgius (1)⁹⁰, Ivanovich Gregorius, Ivanovich Laurentius, Ivanovich Matthias (1), Jagetich Andreas (3), Jagetich Blasius (1), Jagetich Joannes (1), Jagetich Lucas (3), Kljukovich Blasius (4), Kljukovich Casparus (1), Kljukovich Georgius (1), Kljukovich Martinus (2), Kljukovich Stephanus (2), Koosz Matthias (4), Krullec Josephus, Lovrichek Joannes, Pokupecz Stephanus (3), Szeszvechanecz Casparus, Szeszvechan Marcus (2), Szmolecz Andreas, Szmolecz Stephanus, Vitez Gregorius (1), Vitez Matthias (2).

1 7 6 9 .⁹¹ Gregurichek Michael, Ivanovics Georgius (des.), Ivanovics Michael, Ivanovics Matthias, Jagetich Georgius, Jagetich Casparus Martinus, Jagetich Matthias, Jagetich alter Matthias, Klukovics Jacobus, Klukovics Joannes, Klukovics Matthias, Klukovics alter Matthias, Klukovics Simon, Koosz Georgius, Lovrichek Joannes, Pokupecz Martinus, Szmolecz Georgius, Szeszvechanecz Martinus, Szeszvechanecz Michael, Szeszvechanecz Petrus, Szmolecz Stephanus, Vitez Michael, Vitez Petrus.

CELINE (*Czeline, Czelylna, Cselyne, Czelyne*)

S. u ž. Križev., k. pšt. rkž. i sdč: Verbovec; 22 kuć 129 st. – Selo sjeverozapadno od Vrbovca, ½ sata daleko. Csanki ga spominje 1460. kao selo donje rakovečke provincije⁹², a kao vrbovečka pripadnost prvi put je zabilježeno 1486.⁹³. Nadalje se spominje 1506. (*Czelylna*), 1510. (*Chylina*), 1513., 1517., 1520., 1541., 1557. itd.

Naseljenost:

GOD.	1598.	1694.	1709.	1720.	1750.	1769.	1771.	1824.	
ST./DOM.	2 d. (Donje Celine)	9 d.	20 d.	18 d.	17 d.	16 d.	183	132	
GOD.	1831.	1841.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.
ST.	163	172	129	224	259	381	457	497	537
GOD.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	522	547	544	570	479	608	737	917	1001

⁸⁹ *Conscriptio domini Verbovecz & Rakovecz Incolarum etc. in Anno 1750 die 2da Maii* – HDA, Križevačka županija, *Conscriptiones et urbarialia*, kutija 750.

⁹⁰ Brojevi u zagradama za 1750. godinu u svim mjestima znače: „broj oženjenih braće i/ili sinova“ tj. broj obitelji u kućnim zadrugama. Tome broju treba dodati glavarevu obitelj, tako su npr. u kućnoj zadruzi Đure Grišića bile dvije obitelji: glavareva i jednog oženjenog sina ili brata. Obitelji bez brojeva nisu bile zadruge nego inokosne (1 obitelj): moguće su se tek doselile ili odvojile od zadruge.

⁹¹ *Praestationes libertinorum et colonorum in bonorum Rakovecz ad Verbovecz applicatorum A. D. 1769* – Arhiv HAZU III d-34.

⁹² *Czeline* – Chanki, *Körösmegy*, str. 5.

⁹³ *Czelyne* – MOL DI 35720.

Stanovnici sela tj. glavari obitelji bili su:

1 5 9 8 .⁹⁴ FELSEO CZELYNE: Hwgyna Ambrosius, Thomassych Stephanus;

1 6 9 4 .⁹⁵ Benko Georgius, Jurkovich Andreas, Levachich Matthias, Lonchar Stephanus, Szlivar Ambrosius, Szusecz Martinus, Tkalchecz Georgius, Tkalecz Lucas;

1 7 0 9 . Badalich Jakop, Badalich Marko, Badalich Peter, Barber Ivek, Benczecz Gyrek, Birko Jakop, Birko Lukach, Chaglich Janko, Ivanecz Cherkez, Gyurekovich Steff, Levachich Steff, Novak Jendras, Pocheszán Mihaly, Pocheszanez Blas, Poszavecz Lukach, Szlivar Mattek, Susecz Ivan, Tkalchecz Jendras, Tkalhczec Lukach, Vrainko Lukach;

1 7 2 0 . Badalich Matthias, Badalich Petrus, Ban Paulus, Bedekovich Stephanus, Birko Jacobus, Birko Marcus, Csaglich Georgius, Cherkez Joannes, Levachich Stephanus, Novak Andreas, Petrach Lucas, Peroich Thomas, Poldrugach Joannes Poszecsán Blaisus, Szlivar Matthias, Szrechez Joannes, Tkalchecz Blasius, Thomicsevez Lucas;

1 7 5 0 . Badalich Matthias (1), Ban Michael (1), Martinus Birko (1), Michael Birko (1), Joannes Bedekovich (2), Joannes Buk, Stephanus Chaglich (2), Matthias Cherkez (2), Andreas Levachich (3), Casparus Pocheszanez, Gregorius Poldrugach, Poldrugach Lucas, Rendulich Petrus, Szlivar Lucas (1), Szrechez Thomas (2), Tkalchecz Paulus, Vrainko Stephanus (1);

1 7 6 9 . Baan Michael, Badalich Jacobus, Bedekovich Jacobus, Birko Michael, Birko Joannes, Czaglich Stephanus, Cherkez Michael, Jelenchich Martinus, Levachich Michael, Poldrugach Georgius (des.), Rendulich Matthias, Szlivar Lucas, Szrechez Michael (des.), Tkalchecz Thomas, Vranko Michael, Vranko Simon;

CERJE (*Czerye, Cherye*)

S. u ž. *Križev.*, k. pšt. rkž. i sdč: *Vèrbovec*; 8 kuć 125 st. – Selo sjeverno od Vrbovca, 1 sat daleko. Prvi se put kao vrbovečka pripadnost u dostupnim spisima spominje g. 1506.⁹⁶ a potom još i 1510., 1513., 1517., 1557. itd.

⁹⁴ Adamček–Kampuš, *Popisi* str. 370-479; HDA, *Conscriptiones dicarum, tomus I*, fol. 602-622.

⁹⁵ *Urbarium Batthijani 1694* – Arhiv HAZU, II d-109.

⁹⁶ *Cherye* – MOL D1 37791.

Naseljenost:

GOD.	1598.	1694.	1709.	1720.	1750.	1769.		1771.	1824.
ST./DOM.	6+3 d.	8 d.	10 d.	9 d.	9 d.	7 d. ⁹⁷ + 1 desertus		76	73
GOD.	1831.	1841.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.
ST.	101	114	125	134	115	176	226	234	229
GOD.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	228	242	251	233	231	212	229	207	219

Stanovnici sela tj. glavari obitelji bili su:

1 5 9 8 . ⁹⁸ALSO CZERYE: Byrko Laurentius, Czaglych Joannes, Iwysyich Martinus, Kyder Valentinus, Levachich Georgius, Sylek Blasius; FELSEO CZERYE: nobilis Myhalych Michael, Mesthrowych Joannes, Zradbynecz Thomas;

1 6 9 4 . Chikan Matthias, Basseky (Habianecz) Matthias & Blasius, Bonyachky Martinus, Csercsik Matthias, Kucsinecz Andreas, Lonchar Tomas, Magjar Gregorius, Szrebrich Joannes;

1 7 0 9 . Barber Peter, Chikan Mattek, Huklin Mattek, Kovachich Gyurko, Kuchinecz Lukina, Kuchinecz Mihaly, Magyar Blas, Novoszel Peter, Szrabinecz Blas, Szrabinecz Mikula;

1 7 2 0 . Chikan Georgius, Huklin Matthias, Ivsich Nicolaus, Kuchinecz Michael, Kuchinecz alter Michael, Magyar Blasius, Novoszel Petrus, Szrabinecz Nicolaus, Szrabinecz Matthias;

1 7 5 0 . Bakran Joannes, Huklin Laurentius (1), Huklin Matthias, Kuchinecz Andreas, Kuchinecz Gregorius (1), Novoszel Casparus (2), Szrabinecz Lucas (2), Vrainko Matthias (1), Vulankovich Laurentius;

1 7 6 9 . Bakran Jacobus, Basul Matthias (des.), Huklin Andreas, Kucsinecz Casparus, Novoszel Jacobus, Szrabinecz Lucas, Vranko Matthias, Vulankovich Martinus.

GRABERANEC (*Graberyanch, Grabryanczy, Graberiancz, Graberyancz*)

Selo sjeverozapadno od Vrbovca, 1 sat daleko. Selo (*villa Graberyanch*) se prvi put spominje godine 1381. kao vlasništvo plemića Graberjanskih (*nobiles de Graberyanch*)⁹⁹, a zatim g. 1506.¹⁰⁰ i 1510.¹⁰¹ kao selo u vilikatu Sv. Trojstva (*villicatus Sanctus Trinitatis*). U Popisima poreza zabilježeno je kao posjed:

⁹⁷ Gornje (6) i Donje (3) Cerje – Adamček–Kampuš, *Popisi* str. 461.

⁹⁸ Popisano kao Gornje (*Also*) i Donje (*Felseo*) Cerje.

⁹⁹ CD XVI, 208-212 i 245-249.

¹⁰⁰ *Grabryanczy* – MOL DI 37791.

¹⁰¹ *Grabryanczy* – MOL DI 37868.

1495. GRABERIANCZ Georgii Ablanz 6; oko 1500. Idem (Georgius Ablanza) de Graberyancz 5; 1517. GRABERYANCZ et WYNNYCHNO relicte Johannis 7; 1520. WYNNYCHNO et GRABERYANCZ relicte Johannis Wynnychney 6 (pauperes 3); 1554. *Ibidem* GRABERYANCZ Georgii Dobyhak 2. U drugoj polovici 16. st. selo je opustošeno, a ponovo naseljeno oko 1910. godine. Od sedamdesetih godina prošlog stoljeća broj stanovnika je drastično padao, tako da danas nema nijednog stalnog stanovnika.

Naseljenost:

GOD.	1495.	1500..	1517..	1520.	1554.	1910.	1921.	1931.
DIM/ST.	6 d.	5 d.	7 d.	6 (3 ⁰) d.	2 d.	33	29	23
GOD.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	44	41	39	9	4	1	1	-

LONJICA (*Lonnycza, Lonycza, Lonicza, Loynicza, Lonijcza, Lyonicza*)

S. u ž. Križev., k. i pšt: Verbovec, bilj: Rakovec, sdč. u m; 31 kuć 671 st. rkž: Božjakovina – Sudčija ima podr. m: Kusanovec, Peskovec, 60 kuća 1235 st. – Selo je dobilo ime po rijeci Lonji: moguće da se prije i zvalo Lonja, jer se takvo selo spominje god. 1379. u nizu s Rakovcem i Dulepskom¹⁰². Pod imenom Lonjica prvi se put kao rakovečka pripadnost u dostupnim izvorima spominje 1506.¹⁰³ a zatim 1510., 1513., 1517.¹⁰⁴, 1518. kao Donja Lonjica¹⁰⁵, 1541. i 1577. Za turskih je ratova krajem 16. st. opustjelo, da bi ga Zrinski početkom 17. st. ponovo naselili. Naime, posebnom poveljom iz 1618.¹⁰⁶ Juraj je Zrinski zajamčio kolonistima *Slovincima* koji su došli u *v imanje naše Rakovačko v jednu pustu goru na nekotera stara selišća, koteru se zove Lonica, da bi oni tamo tu goru krčili, i svoje nastanjenje pod kreluti našimi imali. Zato pokih dob z velikim trudom razkrčavanja k stanju u toj gori dođu daje im grof slobošćinu na devet let, da bi se nastanili i ogradili*. Po isteku devet godina dužni su davati *vsako leto od vsake hiže po dva dukata gotovih novac, jednu kvartu pšenice, jednu zobi i jednog dobrog prasca*. Povrh toga morali su u slučaju rata *svaki od svoje hiže oboružan poiti ob svojem strošku mesec dan* a ako bi se morali *u vojski od mesec dan dale štentati* bit će o vlastelinovu trošku. Ako bi štogod u borbi osvojili, trećinu su plijena dužni dati Zrinskome. *Najprvo se naselil Vuk Gasić a budući je obećal, da on hoće kmete naseljavati u tu pustu goru, kaj najveće bude mogal oslobođen je svakog dohotka, ali je dužan među kolonistima*

¹⁰² „Rakonuk, Lonya, Dwlebzka” – MOL, DI 35259.

¹⁰³ *Lonnycza* – MOL DI 37791.

¹⁰⁴ *Lonjczya* – MOL DI 35.778.

¹⁰⁵ „*Inferior Lonycza*” – MOL DI 35780.

¹⁰⁶ Lopašić, *Urbari*, str. 181.

provoditi poštivanje vlastelinovih zapovijedi. U selu se nalazila malta preko mosta na Lonji, a neki su seljani imali i mlinove na Lonji. Stanovnici su bili slobodnjaci (*libertini*) koji su imali obvezu služenja u vlastelinskom banderiju, ali i određena podavanja.

Naseljenost:

GOD.	1630.	1638.	1672.	1709.	1716.	1720.	1750.	1753.	1755.	1769.
DOM.	14 (5 ⁰)	12	14	14	33	31	29	33	31	28
GOD.	1778.	1824.	1831.	1841.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST./DOM.	28 d.	446	520	562	671	615	725	816	842	914
GOD.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
STAN.	891	911	945	958	911	901	919	878	985	1069

Stanovnici sela tj. glavari obitelji bili su:

1 6 1 8 .¹⁰⁷ Gasić Vuk, Horvatić Andraš, Juranović Jamrek, Konivić Tomaš, Kustić Jamrek, Sebešević Lukač, Vranić Tomaš;

1 6 3 0 .¹⁰⁸ Gazić Volphang, Dojka Margareta (des.), Festek Ambr. (des.), Festek Tomas, Horvatinović Andr., Juretić Matheas, Kolarić Andreas, Kovač Georg. (des.), Lukačević Math. (des.), Novosel Petrus, Požerković Math., Prigorec Math., Rigel Simon, Marcus Zorićev zet (des.);

1 6 3 8 . Gasich Josephus, Heruatinouich Andreas, Horuatic Anthonius, Jeretich Matthias, Kouach Joannis, Lukacheuich Michael, Perich Michael, Pozauecz Anthonius, Poselkouich Matthias, Poturichek Matthias, Rygelik Simon, Szollarich Petrus;

1 7 1 6 .¹⁰⁹ Gijuretek Mihalij, Gasichka Mara od vezda Rihelj Janko, Haltabasz Martin, Horvatic ali Horvath Mihalij, Horvatic Pavel, Horvatinovich Jakop, Horvatinovich Lukina, Horvatinovich Matek, Horvatinovich Thomas, Ivoss Bartol, Kralij Lukas Horvat Mihalij, Ivoss Mihalij, Kralij Ivan, Kralij Lukach, Kralij Mihalij, Kovachich Mihek, Magijer Pavel, Poturichek Lukach, Poturichek Martin, Poturichek Mihalij, Puhelijka Dora, Rihel Ivek, Rihel Janko, Rihel Lovrek, Rihlinovka Mara udova, Spoliarich Juraj Valent, Spoliarich Juraj sadassni knez, Szolarich Andras, Szolarich Stefan, Szolarich Anton, Szolarich Simon;

1 7 2 0 .¹¹⁰ Gijuretek Mihalij Andras, Gijuretek Mato, Haltabasz Martin, Horvath Mihalij Blas, Horvatic Pavel, Horvatinovich Jakop Martin, Horvatinovich

¹⁰⁷ Lopašić, *Urbari*, str. 181.

¹⁰⁸ Lopašić, *Urbari*, str. 181-182. Original: *Urbarium et inventarium castelli Rakonok Anno 1630. die 10. novembris* – Arhiv HAZU, XV25/D-I 2 j (1).

¹⁰⁹ *Urbarium bonorum Rakovecz Anno 1716, Legister Rakovechki* – Arhiv HAZU, IV/b-63.

¹¹⁰ *Urbarium bonorum Rakovecz Anno 1720, Legister Rakovechki* – Arhiv HAZU, IV/b-63.

~~Thomas~~ Blas, ~~Horvatinovich~~ Lukina, Horvatinovich Giurek Matek, Ivoss Mihalij, Ivoss ~~Bartol~~ Martin, ~~Rihelj~~ Janko vezda Levachich Blas, Kralj Mihalij, Kralj ~~Ivan~~, Blas Staressi, Kralj ~~Lukach~~ Blas Mlaissi, Kovachich Mihek, Magijer ~~Pavel~~ Marko, Poturichek ~~Mihalij~~ Gergina, Poturichek Lukach, Puhel-~~ijka~~ -ecz ~~Dora~~ Ivan, Rihel Ivek, ~~Rihlinovka~~ ~~Mara~~ udova, Rihel Jakob, Rihel ~~Janko~~ Andras, Rihel ~~Lovre~~ Matthias, Szolarich ~~Andras~~, Szolarich Stefan Giurina, Szolarich ~~Anton~~ Mikula, Szolarich ~~Simon~~ Steffina, Spoliarich ~~Valent~~ Giurina, Spoliarich ~~Valent~~ Jurko;

1 7 5 0 . Gyuretecz Andreas (4), Gyuretecz Jacobus (1), Haltabasz Martinus (3), Horvath Blasius (2), Horvatic Marcus (3), Horvatinovich Antonius, Horvatinovich Martinus (1), Horvatinovich Michael (1), Horvatinovich Stephanus (4), Ivoss Thomas (3), Ivoss Blasisus (3), Kovachich Georgius (2), Kraly Blasisus (1), Kraly Ioannes (2), Kraly Martinus (3), Levachich Jacobus (1), Lukachevich Marcus (1), Poturichek Filipus (3), Poturichek Matthias (1), Poturichek Paulus (1), Puhalecz Joannes, Rihely Antonius (3), Rihely Jacobus (1), Rihely Martinus (1), Rihely Matthias (2), Szolarich Georgius (3), Szolarich Ioannes (3), Szolarich Stephanus (2), Spolyarich Georgius (2);

1 7 5 3 .¹¹¹ Gyuretecz Andreas, Gyuretecz Jacobus, Haltabasz Martinus, Horvath Blasius, Horvatic Andreas, Horvatinovich Antonius, Horvatinovich Matthia, Horvatinovich Michael, Horvatinovich Stephanus, Ivos Martinus, Ivos Michael, Kovachich Antonius, Kralj Antonius, Kralj Blasius, Kralj Martinus, Levachich Blasius, Lukassevich aliter Magyer Marcus, Poturichek Bartholomei, Poturichek Martinus, Poturichek Matthias, Puhelecz Ivan, Rihely Martinus, Riheli Antonius, Riheli Jacobus, Riheli Martinus, Riheli Matthias, Szolarich Andreas, Szolarich Georgius, Szolarich Stephanus, Spoliarich Josephus;

1 7 5 5 .¹¹² Altabasz Martinus, Gyuretek Andreas, Gyuretek Matthias, Horvath Blasius, Horvatic Paulus, Horvatinovich Antonius, Horvatinovich Georgius, Horvatinovich Martinus, Horvatinovich Michael, Horvatinovich Stephanus, Ivoss Martinus, Ivoss Matthias, Ivoss Michael, Kovachich Michael, Kraly Andreas, Kraly Blasisus, Kraly Martinus, Levachich Blasius, Magyar Marcus, Poturichek Bartholomeus, Poturichek Martinus, Poturichek Matt., Puhelecz Joannes, Rihel Andreas, Rihel Jacobus, Rihel Joannes, Rihel Matthias, Szolarich Georgius, Szolarich Martinus, Szolarich Stephanus, Spolyarich Georgius;

1 7 6 9 . Altabasz Gregorius, Gyuretecz Jacobus, Gyuretecz Matthias, Horvath Paulus, Horvatic Marcus, Horvatinovics Joannes, Horvatinovics Martinus, Horvatinovics Matthias, Horvatinovics Stephanus, Ivoss Lucas, Ivoss

¹¹¹ *Conscriptio dominium Rakovecz Anno Domini 1753.* – Arhiv HAZU, IVb-64.

¹¹² *Urbarium boni Rakovecz, Rakoveczensi urbarii post tumultum rusticorum in Raven 1. Martii 1755.* tj. poslije križevačke bune – Arhiv HAZU, II-d 109.

Thomas, Kraly Andreas, Kraly Matthias, Kovachics Antonius, Levachics Blasius, Magyar Marcus, Poturichek Martinus, Poturichek Matthias, Poturichek alter Matthias, Puhelec Georgius, Rihel Jacobus, Rihel Martinus, Rihel Matthias, Rihel Michael, Szolarics Andreas, Szolarics Georgius, Szolarics Stephanus, Spoljarics Jacobus;

1 7 7 8 .¹¹³ Altabasz Gregur, Gyuretecz Jakob, Gyuretecz Matek, Horvath Pavel, Horvatic Martin, Horvatinovich Ivan, Horvatinovich Martini (des.) Horvatinovich Mato, Horvatinovich Steff, Ivos Jakob, Ivos Lukach, Kovachich Matek, Kraly Matek, Kraly Thomek, Levachich Blas, Magyer Marko, Poturichek Mato, Poturichek Pavel, Puhelec Juraj, Rihely Gregur, Rihely Jakob, Rihely Mihalj, Rihely Steff, Szolarich Martin, Szolarich Mattek, Szolarich Juraj, Spolyarich Jakob;

LUKA (*Lowka, Lwka, Loky, Looky*)

s. u ž. Križev., k. rkž. i pšt: Vèrbovec, sdč: Poljana; 54 kuć. 251 st. Ovamo spada marof Gjurgjišće. – Selo jugozapadno od Vrbovca, pola sata daleko. Prvi se put kao vrbovečka pripadnost u dostupnim dokumentima spominje g. 1506.¹¹⁴ i 1510.¹¹⁵ a zatim 1513., 1517. (kao *Major-Lwky* i *Minor-Lwky*), 1520., 1541., 1557. God. 1709. seljani su bili obvezni davati težake vrbovečkom vlastelinu za pranje suđa, loženje peći i sudjelovanje u lovu¹¹⁶.

Naseljenost:

GOD.	1694.	1720	1750.	1769.	1771.	1824.	1831.	1841.
ST./DOM.	9 d.	13 d.	20 d.	21 d.	248	237	273	211
GOD.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.
STAN.	251	224	242	305	403	485	532	583
GOD.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
STAN.	591	571	602	605	663	705	876	911

Stanovnici sela tj. glavari obitelji bili su:

1 6 9 4 . Franczolics Georgius, Habess Michael, Horvath Georgius, Matan Jacobus, Miklics Matthias, Pauun Joannis, Pauun Matthias, Szeszvechan Marcus, Zdorc Lucas;

1 7 2 0 . Blagussevich Jacobus, Draksich Gregorius, Franczulich Andreas, Franczulich Gregorius, Franczulich Joannes, Franczulich Michael, Golubich

¹¹³ *Conscriptio coloni domine comitisse vidue Joan. Patachich 1778.* – HDA, Križevačka županija, *Acta urbarialia*, kut. 743.

¹¹⁴ *Lowka* – MOL DI 37791; u istom je popisu zabilježeno i selo *Lwky minor*.

¹¹⁵ *Lwka* – MOL DI 37868; u istom je popisu zabilježeno i selo *Lwky minor*.

¹¹⁶ „*Huis villa incola tenentur in castello existentibus dominis lavare scutellas, calefacere fornaces et alia similia coloni praestare servitia in venationibus retia deferret, feras pellere*“ – KAZ, Act. capit. saec. XVIII fasc. 3, N° 116.

Joannes, Gorsky Joannes, Horvath Georgius, Pavun Gregorius, Pavun Thomas, Szeszvechan Lucas, Zdorc Michael;

1 7 5 0 . Dragsich Lucas (1), Franczulich Andreas (2), Franczulich Lucas (2), Franczulich *alter* (drugi) Lucas, Franczulich Matthias, Habess Antonius (2), Horvath Martinus (1), Mallessich Michael, Mikssich Michael (1), Mikssich *alter* (drugi) Michael (1), Orszagh Thomas, Pavun Andreas (4), Pavun drugi Andreas, Pavun Blasius (2), Raitar Marcus (1), Szeszvechan Andreas (1), Szeszvechan Antonius (2), Szeszvechan Josephus, Skrinjarich Matthias (3), Tvorich Paulus (2), Vlahovich Gregorius (2), Zdorc Andreas (1);

1 7 6 9 . Babics Georgius, Baszar Michael, Franculich Martinus, Franczulich Andreas, Franczulich Joannes, Franczulich alter Andreas, Habes Georgius, Horvath Michael, Habes Stephanus, Krussecz Georgius (des.), Miksich Andreas, Pavun Josephus, Pavun Thomas (des.), Raitar Marcus, Szeszvechanecz Andreas, Szeszvechanecz Joannes, Skerlecz Josephus, Skrinjarics Andreas, Tvorich Matthias, Vlahovich Gregorius, Zdorc Georgius;

PAVLOVEC (*Paulowcz, Pawlowczy, Pawlowacz, Pawlowcz*)

S. u ž. *Križev., k. rkž. pšt. i sdč.: Vèrbovec; 39 kuć. 121. st.* – Selo sjeverno od Vrbovca, $\frac{3}{4}$ sata daleko. Csanki ga spominje 1460. kao selo donje rakovečke provincije¹¹⁷ a u dostupnim se izvorima kao vrbovečka pripadnost prvi put spominje g. 1486.¹¹⁸ a zatim još i 1506., 1510., 1513., 1517., 1520., 1541., 1557. itd.

Naseljenost:

GOD.	1598.	1600.	1694.	1709.	1720.	1750.	1769.	1771.	1824.
ST./DOM.		1 d.	5 d. ¹¹⁹	13 d.	11 d.	10 d.	10 d.	113	82
GOD.	1831.	1841.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.
ST.	109	81	121	133	148	201	238	249	281
GOD.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	275	300	297	303	290	300	355	366	398

Stanovnici sela tj. glavari obitelji bili su:

1 5 9 8 . Czykerth Joannes, Koschych Valentinus, Kwczen Blasius, Kwczen Valentinus, Lawssych Ztanislaus, Andreas Martinov zett, Pawlaz Benedictus, Polyak Michael, Zewer Michael;

1 6 9 4 . Drenenkar Gregorius, Golub Joannes, Lovrechecs Georgius, Mlinarics

¹¹⁷ *Pavlovecz – Csanki, Körösmegye ... S. 5.*

¹¹⁸ *Paulowz – MOL DI 35720.*

¹¹⁹ U *Popisima poreza* iz 1598. su zabilježeni *Pawlowczy 10 dom.*, no to je Ravenski, a ne Vrbovečki Pavlovec, jer je popisan u okviru kaštela Dubovec.

Matthias, Petrak Nicolaus;

1 7 0 9 . Bachinecz Mattek, Drevenkar Gergina, Drevenkar Mihaly, Janchinovecz Gyurecz, Janchinovich Mihaly, Lovrechecz Pavel, Maurovich Pavel, Mlinarich Tomas, Petrak Ivanecz, Seremet Ivanecz, Szrabinecz Steffan, Wchinich Gyurko;

1 7 2 0 . Bagynecz Gregorius, Drevenkar Thomas, Janchinovecz Georgius, Lovrechecz Matthias, Maurovich Paulus, Mlinarich Andreas, Petrak Stephanus, Predavecz Paulus, Seremet Paulus, Szrabinecz Stephanus, Vranko Blasius.

1 7 5 0 . Bagynecz Gregorius (2), Drevenkar Martinus (1), Janchinovecz Georgius (2), Lovrechecz Blasius (1), Maurovich Balthasar (1), Mlinarich Matthias (1), Petrak Simon (1), Poszavecz Matthias (2), Seremet Andreas, Szrabinecz Matthias;

1 7 6 9 . Bagynecz Andreas, Drevenkar Michael, Janchinovecz Georgius, Lovrechecz Blasius, Marjevich Balthasar, Mlinarich Martinus, Petrak Andreas, Poszavecz Antonius, Seremet Lucas, Szrabinecz Matthias.

POLJANA (*Polyana, Poliana, Polana*)

S. u ž. Križev., k. rkž. pšt. i bilj: Vèrbovec, sdč. u m; 39 kuć. 669 st. – Sudčija ima podr. m: Bèrčevac, Luka, Prilesje, 94 kuć. 1445 st. – Selo južno od Vrbovca, 1 sat daleko. Csanki ga spominje 1460. kao selo donje rakovečke provincije¹²⁰ a u dostupnim je dokumentima prvi put kao vrbovečka pripadnost zabilježeno 1486.¹²¹ Potom se 1500. spominju *Michael litteratus de Polyana f(umi) 4*, *Bartholomeus de Polyana f. 1* i *Michael Zedlar de Polyana f. 6.* te 1507. *POLYANA Francisci Keczer fumi 11*. U darovnici kralja Vladislava nečaku Jurju markizu Brandenburškom iz 1510. kao *Poliana* te 1512. *POLANA Francisci Kecher f. 10*. Krajem 16. st. opustošili su je Turci, te se u *Popisu* iz 1598. više ne spominje. Iznova je u prvoj polovici 17. st. naselili Zrinski – dijelom Vlasima, dijelom Slavoncima (*Slovincima*) te se kao vrbovečka pripadnost ponovno spominje 1673. kada pred udovu Nikole Zrinskog, Mariju Sofiju Löbl, „*dojdoše poštuвани naši slobodnjaki vu imanju našem verbovečkom, vu selu Poljana stoječi, kako najmre Ivan Matković knez buduči ovo vreme rečeneh Poljancev, Andraš Đakman, Marko Mušević, Miho Protić, Miho Cerlenica, Milusav Dafović i polag oveh vsi ostali, koj je hiž trideset i sedem, nešto vlaških, nešto slovenskeh sinov, proseči nas da bi im dali list i pravicu, kojega do sada imali nesu, kako drugi puščenici i slobodnjaki imaju*“ te „*vu kaštelu našem Verbovec meseca juniuša dan šesti leta 1673.*“ a „*na njihovu prošnju dasmo im ov list ... najpervo da gore napisanoga Ivana Matkovića i kneza sadašnjega i za nim vsakoga kneza (ako bi ov ali njegov ostanek po kakove nevernosti knežiju*

¹²⁰ *Polyana* - Csanki, *Körösmegye ... S. 5*, bez navođenja izvora (v. bilješku pod Celine).

¹²¹ *Polyana* – MOL D1 35720.

izgubil) njega i hižu njegovu od svakoga dohodka i podanka slobodimo z jakostjum lista ovoga. Potomtoga ostalim drugim ... takovu dajemo slobodu i pravicu, da ne budu dužni z nikakovem veče dohotkom, nego na vsako leto od vsake hiže, jednoga dobroga kermaka ... k tomu jednu kunu, ali ako bi kune ne mogel imeti, dva dukata penez. K tomu pako, ako bi nam potrebno na obrambu imanja našega kadegoder budučega ali kamo vu tabor na orsašku obrambu, da z nami dužni budu pojti i od vsake hiže jednoga dobro spravnoga i oboružna junaka dati i da na službu našu ob svojem strošku jeden cel mesec dan. Ako bi nam pako potlam veče hiž to je to razdelivši se jedna hiža na dve, ali tri, ali odkuda drugi koj da bi se nastanil, od vsake hiže gore rečene dohodek da bude išel na vsako leto. To takaj, da ako bi im se pripetili kakovi dobitki vu krajine od Turak, vu sužneh, konjeh ali druge marhe, od takovoga dobička dužni budu dva dela nam davati a tretjega sebe uzimati¹²². U urbaru iz 1694. zabilježeni su kao slobodnjaci s vojnom obvezom (villa Polyana – libertini cum armis) te njihov knez Mateković.

Naseljenost:

GOD.	1500.	1673.	1694.	1709.	1720.	1750.	1769.	1771.	1824.
ST./DOM	11 d.	37 d.	36 d.	35 d.	36 d.	34 d.	36 d.	480	511
GOD.	1831.	1841.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.
ST.	548	532	669	617	628	784	903	915	904
GOD.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	945	872	838	743	599	485	447	441	423

Stanovnici sela tj. glavari obitelji bili su:

1 6 7 3 . Iuan Matkouich KNEZ, Gyakman Andras, Museuich Marko, Protich Miho, Czerlenicza Miho, Daphouich Miluzau i drugi (37 njih).

1 6 9 4 . Arablinyecz Martinus, Blasur Joannes, Czarinich Paulus, Cserlenicza Nicolaus, Czvetek Paulus, Dabkonics Nicolaus, Csics Stephanus, Domyan Thomas, Fiolics Paulus, Gibach Martinus, Haiak Matthias, Horvat Nicolaus, Jakman Matthias, Jaksics Costam, Levachics Michael, Markovics Vaszil, Matekovich Martinus KNEZIUS, Musevics Paulus, Musevics Martinus, Nesics Georgius, Nesics Andreas, Oczenyak Marcus & Stephanus, Plernoy Georgius, Pokasz Benedictus, Pokasz Gregorius, Pokasz Matthias, Poldrugach Andreas, Saykovics Antonius, Trossa Joannes, Trossa Petrus, Tompak Martinus, Vallek Nicolaus, Vitez Stephanus, Vukmeranics Georgius, Vukoienics(?)Lucas, Vukoienics(?) Simeon;

1 7 2 0 . Bencsecz Valentinus, Blasur Matthias, Czaren Blasius, Czerlencz Thomas, Czvetek Jacobus, Czvetek Matthias, Fiolich Georgius, Gibach Martinus, Gyakman Matthias, Hajak Thomas, Hervoi Lucas, Horvath Martinus,

¹²² Arkiv za povjestnicu jugoslavensku br. 8, Zagreb 1865., str.228-229.

Jaksich Paulus, Lepotinecz Nicolaus, Levachich Michael, Mattekovich Matthias, Musevich Martinus, Nesich Andreas, Nesich Gregorius, Nesich Michael, Nesich Stephanus, Oczteniak Georgius, Oczteniak drugi Georgius, Peliniak Nicolaus, Pokasz Matthias, Pokasz Valentinus, Poldrugach Martinus, Sarkani Michael, Sebecz Gasparus, Trossich Joannes, Trossich Petrus, Tumpak Matthias, Vitez Matthias, Vuzdar Georgius;

1 7 5 0 . Blasur Nicolaus (2), Czar Matthias, Czvetek Matthias (2), Czvetek Thomas (2), Gyakman Stephanus (1), Hajak Martinus (3), Hajak Matthias, Hervoÿ Blasius (1), Hervoÿ Joannes, Horvath Stephanus, Fiolich Andreas (2), Gibach Georgius (2), Lepotinecz Joannes (2), Levachich Andreas (1), Matlekovich Stephanus (3), Miletich Joannes (1), Musevich Michael (3), Nesich Georgius (1), Nesich Gregorius (2), Nesich Jacobus (2), Nesich Matthias (4), Ocztenjak Georgius (2), Ocztenjak Michael, Pelinjak Georgius (2), Pokasz Matthias (2), Pokasz drugi Matthias (3), Poldrugach Andreas (2), Szankovich Michael (1), Szernojevich Stephanus, Sarkany Martinus (2), Trossich Casparus (2), Trossich Michael (1), Tumpak Matthias (2), Tumpak Stephanus (1), Vitez Joannes (2), Vuzdar Gregorius (2);

1 7 6 9 . Baan Laurentius, Blassur Andreas, Czar Matthias, Czvetek gorni Matthias, Czvetek dolni Stephanus, Fiolics Thomas, Gibach Josephus, Gyakman Matthias, Hajak dolni Ivanecz, Hajak gorni Emericus, Hervoÿ dolni Stephanus, Hervoÿ gorni Blasius, Horvath Andreas, Ivossich dolni Laurentius, Ivossich gorni Matthias, Lepotinecz Josephus, Levachich Michael, Matlekovichs Josephus, Miletich Andreas, Musevics Matthias, Nesich dolni Casparus, Nesich sredni Joannes, Nesich gorni Stephanus, Ocztenyak gorni Paulus, Ocztenyak dolni Martinus, Pelinyak Georgius, Pokasz gorni Stephanus, Pokasz dolni Stephanus, Poldrugach Martinus, Sarkani Joannes, Szankovich Laurentius, Sernojevich Gregorius, Tompak gorni Stephanus, Tompak dolni Stephanus, Vitez Martinus, Vuzdar Matthias.

PRILESJE (*Prilezje, Prylezje*)

S. u ž. Križev., k. rkž. i pšt.: *Vèrbovec, sdč: Poljana; 7 kuć. 256 st.* – Selo južno od Vrbovca, $\frac{3}{4}$ sata daleko. Godine 1512. Prilesje je mali posjed veličine 1 dima¹²³. Kao vrbovečka pripadnost spominje se g. 1541. i 1557.¹²⁴ a onda ga razrušili Turci te je opustjelo. 1623. ponovo naseljeno, jer se u *listu* Jurja Zrinskog (*datum in nostro castro Verbovecz 27. majij 1623.*) spominje da je njegov rakovečki i vrbovečki časnik Franculić Lukač “*naselil u pustu goru Prilisje imenuvane nike Horvate*¹²⁵, *kojim je dal iz naše volje do pet let slobošćine; i tih pet let izminuši, da su*

¹²³ *Prelezje Zernzky fumi 1* – MOL D1 104353.

¹²⁴ *Prylezje* – Barabas, *Codex II* s. 348.

¹²⁵ *Ovde se razumievaju doseljenici iz prekokupske Hrvatske, koji izgubiše svoje zavičajne zemlje uslied provale turske* – Lopašić, *Urbari*, s. 392.

*nam dužni od vsake hiže na leto davati jednu kunju kožu, jednoga dobrog prasca, grad napravljati, kad im se zapovi i na svojem strošku jedan misec dan od vsake hiže da ima v tabor poiti, kad mu se zapovi; ako li i dalje bude potriba, da mu se mesecki penezi budu od nas davali.*¹²⁶ Tako su ostali i nadalje – kao npr. u urbaru iz 1709. godine – slobodnjaci s vojnom obvezom (*Villa Prileszye: Libertini cum Armis*)¹²⁷.

Naseljenost:

GOD.	1694.	1720.	1750.	1769.	1771.	1824.	1831.	1841.
ST./DOM.	10 d.	9 d.	10 d.	7 d.	89	138	170	137
GOD.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.
ST.	256	1 ¹²⁸ 48	159	211	237	268	282	349
GOD.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	608	266	239	221	223	190	160	183

Stanovnici sela tj. glavari obitelji bili su:

1 6 9 4 . Hervoy Thomas & Antonius, Kolarics Matthias & Joannes, Pentek Ambrosius & Gregorius, Szedmak Georgius & Surmin Matthias, Ster Simeon & Franciscus;

1 7 2 0 . Czvetek Blasius, Czesztit Georgius, Hervoj aliter Kukor Blasius, Kolarich Jacobus, Kolich Martinus, Prelogh Jacobus, Schir Georgius, Surmin Georgius, Surmin drugi Georgius;

1 7 5 0 . Hervoy Jacobus (1), Hervoy Paulus (2), Kolarich Matthias (2), Kolich Jacobus (3), Kolich Matthias, Kolich Paulus (1), Prelogh Petrus (2), Szedmak Georgius (3), Schirecz Laurentius (1), Surmin Andreas (1);

1 7 6 9 . Hervoy Laurentius, Kolarich Paulus, Kolics Georgius, Kolics Paulus, Prelogh Martinus, Szedmak Matthias, Surmin Stephanus.

VRBOVEC (*Worbouch, Wrbowch, Wrbowcz, Vërbovecz*)

Trg. u ž. Križev., kotarski sud, pšt, bilj. za sdč: Gradec, Lovrečina, Poljana, Vërbovec i sdč. u m. 96 kuć. 781 st. 777 rkž sa crk. sv. Vida u m. 2 giž: Salnik, 2 žid; učio. 1 uč. 69 md 16 žd. Ovamo spada i marof Šabac – Sudčija ima podr. m: Celine, Cerje, Pavlovec, 165 kuć. 1156 st. – Rk. župa u nadbis. Zagreb, adj: Kalnik, dj: Križevci, ima podr. m: Bèrčevac, Dianeš, Gaj, Kërkač, Luka, Poljana, Prilesje i ona u miest. sdč. 2988 st. – Kotar ima sdč: Badjinec, Dubrava s bilj. Gradec, Hudovo, Lonjica, Lovrečinavaroš, Negovec, Paruževac, Poljana, Rakovec s bilj. i Vërbovec sa bilj. i trg. 45 sel. 19 selac. 925 kuć. (4 kastela, 2 pl. dv. 15 marof), 11.079 st. 10.723 rkt. sa 5 crk. (Dubrava, Gradec,

¹²⁶ Lopašić, *Urbari* s. 392.

¹²⁷ KAZ, Act. capit. saec. XVIII fasc. 3, N° 116.

¹²⁸ Od 1890. do 1931. sadrži podatke za bivši dio naselja Đurdišće, koji je tih godina bio odvojeno iskazan.

Lovrečina, Rakovec, Vërbovec), 348 gi. sa 1 crk. (Salnik), 8 žid. 5 učio. 5 učit. 240 m. 96 ž. – Prvi se put spominje g. 1244. kao zemlja (posjed) Vrbovec (*terra Worbouch*)¹²⁹ a kao trgovište g. 1464. (*oppidis ... Werbowcz*¹³⁰). U 15. st. zajedno s okolicom, postaje stanovita posjedovna cjelina pod feudalnom upravom grada Rakovca, čineći donji dio vlastelinstva (1460. *Provincia inferior, fels kerület: Vërbovecz, Czeline, Polyana, Pavlovecz*). Kao rakovečka pripadnost (*ad Rokonok*) spominje se nadalje 1495. (*oppido Wrbowcz, provincia de Wrbowcz*), u darovnici kralja Ferdinanda Zrinskima 1541. te 1557. prigodom zamjene Zrinski-Erdödy. Za vladavine Erdödyja osamostaljuje se, a s vremenom je izgrađen i kaštel o kojem doznajemo iz isprave sljedećeg vlasnika, Jurja Zrinskog, datirane g. 1619. (*ex castello nostro Verbovecz*). Poslije Sisačke bitke (1593.), a nakon dugogodišnjih turskih pustošenja, prestaju turske provale prema vrbovečkom kraju te prestankom izravne turske opasnosti premješta se postupno i cesta Križevci-Zagreb s rakovečke na vrbovečku trasu. Vrbovec se nakon toga sve više naseljava i konstantno razvija, da bi u doba Patačića, kada je „glavno sijelo Baltasara i sina mu Aleksandra Patačića“, postao središnje mjesto okolice, što je i danas.

Naseljenost:

GOD.	1598.	1672.	1694.	1709.	1720.	1750.	1769.	1771.	1824.
ST./DOM.	24 d.	30 d.	30 d.	92 d.	85 d.	75 d.	70 d.	738	640
GOD.	1831.	1841.	1857.* ¹³¹	1869.*	1880.*	1890.	1900.	1910.	1921.
ST.	680	681	781 st.	1.018	1.107	1.315	1.525	1.713	1.655
GOD.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	1.674	1.686	1.759	1.911	2.456	3.400	4.149	4.862	4.947

Stanovnici sela tj. glavari obitelji bili su:

1 5 9 8 . Ban Antonius, Basthek Michael, Czecek Georgius, Dwd Andreas, Fogorych Joannes, Gayssych Andreas, Gibach Martinus, Herczegh Simon, Hrazthowecz Stephanus, Jemryssacha Caterina, Jemryssacha Dorotea, Jwryssych Gregorius, Klywkowych Mattias, Madaras Mattias, Marthinycha Zett Thomas, Nowak Michael, Pachyek Paulus, Pachyek Petrus, Prygorcz Laurentius, Swazthowych Michael, Sesthak Stephanus, Wochyapetha Valentinus, Wyrozthow Blasius, Sganyecz Stephanus;

1 6 9 4 . Ban Blasius, Bastek Matthias, Czar Blasius, Czvetek Martinus, Drevenkar Michael, Gaschics Gregorius, Gibach Thomas, Grosenich Paulus, Herzegh Michael, Hervoy Petrus, Jambrisak Blasius, Jambrisak Stanislav, Jelenchich Petrus, Klukovics Petrus, Kravarschan Martinus, Kuchan Petrus, Magyarecz

¹²⁹ CD IV, 223-226.

¹³⁰ MOL, DL 103677.

¹³¹ *Od 1857. do 1880. godine sadrži podatke za naselja Martinova Ves i Šabac Vrbovečki.

Casparus, Oberster Blasius, Ocztjenjak Michael, Pachek Gregorius, Poldrugacs Blasius, Poszavecz Petrus, Prelog Georgius, Pulyek Matthias, Svasztovics Paulus, Segrics Andreas, Sesztak Georgius, Spolyarics Joannes, Vranko Jacobus, Vugrinovics Michael, Vukich Petrus;

1 7 0 9 . Bakran Blas, Ban Andras, Ban Gyuricza, Ban Ivan, Bedekovich Pavko, Bedekovich Steffan, Benczak Gaspar, Berczkovich Jendras, Berczkovich Mattias, Brechak Gaspar, Brechak Lukach, Budich Peter, Czar Mattias, Czar Tomas, Czecek Pavel, Czwetek Martin, Derecz Gaspar, Dubich Martin, Dumich Ivanecz, Fortuna Pavel, Gaizki Pavel, Galler Lovrek, Garaich Mattias, Gaschich Gergina, Gaschich Jakob, Gaspar Stanko, Gibach Jakob, Gibach Martin, Gibach Steff, Gibach Tomas, Grosinich Jendras, Haidinyak aliter Horgotich Mattek, Hercsek Gregur, Hercsek Martin, Hercsek Mikula, Hervoi Mattias, Horgotich Pavel, Horgotich Peter, Horgotich Tomas, Horvat Lovrina, Hunek Ivanecz, Jaksich Jantol, Jambrach Ivanecz, Jambrissak Gyura, Jambrissak Gyurko, Kravarschan Martin, Kravarschan Mihaly, Kravarschan Tomas, Kuchan Ivanecz, Legrich Blas, Magyer Martin, Magyerecz Gyurko, Migaiecz Janko, Migaiecz Mattias, Obersztar Gyurko, Ocztieniak Mattek, Oresko Lukach, Pachek Jendras, Pachek Steffan, Pechnyak Pavel, Pisin aliter Vrainko Jantol, Poldrugach Tomas, Poszavecz Ivek, Poszavecz Peter, Poszavecz Tomas, Poszavecz alter Tomas, Poszavecz Simun, Pukin Lukach, Prelok Marko, Szeknich Ivan, Szlivar Gyurko, Szlivar Martin, Szreheczech Ivan, Szreheczech Tomas, Szmugyecz Jakob, Szvasztovich Lovrina, Szvasztovich Gyurko, Szvechnyak Gyurko, Szvechnyak Gergina, Sesztak Gyurko, Simunecz Jurai, Spoliarich Mihaly, Tkalchevich Pavel, Tubliak Mattias, Turkovich Mihaly, Wgich Andras, Wkich Mikina, Peter Wkich, Vrainko Jakob, Vrainko Peter, Vrainko Steff, Zubich Mihaly;

1 7 2 0 . Ban Andreas, Ban Georgius, Ban Joannes, Bedekovich Paulus, Bedenik Michael, Bedenik Thomas, Benczak Gasparus, Berczkovich Georgius, Berczkovich Matthias, Brechak Lucas, Budich Petrus, Brechak Laurentius, Budich Marcus, Czar Martinus, Czar Mattias, Czecek Joannis *relict*a (udovica), Czwetek Martinus, Dolnich Paulus, Dubich Simon, Dubriavecz Joannes, Fortuna Petrus, Gaizki Paulus, Gaischich Andreas, Gaischich Lucas, Gaischich Paulus, Gaischich Tomas, Gaischich Jacobus, Gibach Andreas, Gibach Jacobus, Gibach Thomas, Herczegh Andrae, Herczegh Blasius, Herczegh Paulus, Hervoi Georgio, Horgotich Blasius, Horvat Laurentius, Jaksich Antonius, Jambrissak Georgius, Jambrissak Laurentius, Jambrach Paulus, Jambrissak (?), Jelenchich Matthias, Jelenchich Petrus, Jelenchich Simon, Jelenchich Thomas, Kravarschan Jacobus, Kravarschan Martinus, Kravarschan Matthias, Kuchan Joannes, Magyer Matthias, Magyerecz Georgius, Magyerecz Thomas, Miksaicz Joannes, Obersztar Laurentius, Obersztar Martinus, Ocztieniak Laurentius, Oresky Petrus, Pachek Andreas, Podgorszky Nicolaus, Poldrugach Matthias, Poldrugach Martinus, Poszavecz Georgius,

Poszavec Matthias, Prelogh Georgius, Puskar Gegorius, Szrechez Martinus, Szvasztovich Laurentius, Szvechnyak Georgius, Szvekrich Joannes, Segrich Georgius, Sesztak Georgius, Spoljarich Michael, Tkalchevich Gregorius, Tubliak Michael, Turkovich Mihael, Vrainko Antonius, Vrainko Paulus, Vrainko Petrus, Vrainko Stephanus, Vugrinovich Matthias, Vuk Georgius, Vukich Andreas, Vukich Martinus, Vukich Michael, Zubich Michael;

1 7 5 0 . Bakran Martinus (1), Ban Joannes (1), Ban Stephanus (1), Basstek Matthias (1), Bedekovich Georgius (3), Bedenik Thomas (1), Berczkovich Lucas (1), Berczkovich Michael, Brechak Laurentius (3), Brechak Magdalena, Budich Andreas (1), Budich Matthias (1), Czar Matthias (3), Csupak Georgius (3), Czvetek Andreas (2), Dolnich Stephanus (1), Dubich Joannes (2), Dumich Georgius, Gaiszký Stephanus, Gasschich Laurentius (1), Gasschich Matthias (1), Gassich Petrus (2), Gassich Thomas (2), Gassich Stephanus (1), Gibach Georgius, Gibach drugi Georgius (2), Grossinich Antonius, Herczegh Antonius (2), Horgotich Georgius (2), Horgotich Thomas (1), Jakssich Marco (4), Jambrach Paulus (1), Jellenchich Andreas (2), Jellenchich Joannes (2), Jellenchich Marcus (2), Jellenchich Martinus (2), Jellenchich Matthias (2), Jellenchich Thomas (5), Jembrissak Georgius (1), Jembrissak Josephus, Jembrissak Matthias (2), Kravarschan Martinus (*campanator verbovech.*) [zvonar vrbovečki] (2), Kravarschan Michael (2), Kravarschan Petrus (1), Kucsan Georgius, Lubek Stephanus, Lukich Michael (2), Magyerecz Gregorius (3), Magyerecz Joannes (2), Magyerecz Michael (1), Magyerecz Stephanus (2), Missejec Georgius, Missejecz Jacobus (1), Oberstar Antonius, Oczteniak Georgius (1), Pachek Matthias (1), Pachek Michael (1), Podgorsky Blasius, Poldrugach Casparus (1), Poldrugach Georgius, Prelogh Lucas, Prelogh Petrus (2), Prelogh Stephanus (1), Pusskarecz Matthias (2), Signich Lucas (1), Szrechez Georgius, Szrechez drugi Georgius (2), Szvekrich Matthias (*campanator verbovech.*) [zvonar vrbovečki] (1), Sesztak Matthias (2), Spoljarich Thomas (1), Tkalchevich Andreas (2), Vrainko Andreas (1), Vrainko Gregorius, Vrainko Jacobus (1), Vugrinich Jacobus (5), Vukich Georgius (2), Vukich Lucas (3), Sitnjak Thomas (2);

1 7 6 9 . VERBOVECZ BERDO: Budics Andras, Doinich Georgius, Dumics Ivanecz, Jambrissak Lucas, Jambrissak Thomas, Kravarschan Simon, Kravarschan Matthias, Kravarschan Georgius, Linyak Paulus, Magyerecz Matthias, Missejecz Matthias; VERBOVECZ GORNI: Bastek Georgius, Basecs Georgius, Brechak Matthias, Csupak Matthias, Gibacs Lucas, Jambrissak Lucas, Kalcsevich Martinus, Kovachich Joannes, Kucsan Lucas, Magyar Georgius, Magyerecz Matthias, Medverecs Casparus, Ocztenyak Thomas, Pachek Matthias, Pachek Michael, Podgorsky Matthias, Prelogh Stephanus, Puskar Georgius, Sesztak Matthias, Spoljarich Andreas, Vojvodek Michael, Vugrinovics Martinus; VERBOVECZ DOLNI: Baan Joannes, Bakran Jacobus, Brechak Georgius, Budich

Martinus, Bakran Martinus, Czvetek Thomas, Czar Joannes, Dimovics Andreas, Gaschich Joannes, Gaschich Laurentius, Gaschich Paulus, Gaschich Matthias, Gaschich Simon, Gasparich Georgius, Grosinich Antonius, Horgotich Matthias, Horgotich Andreas, Jelenchich Georgius, Jelenchich Jacobus, Jelenchich Joannes, Jelenchich Martinus, Jelenchich Michael, Jelenchich Thomas, Jaksics Marcus, Jambracs Matthias, Oresky Blasius, Prelogh Thomas, Szlivar Gregorius, Smugyec Casparus, Szrecsecz Lucas, Vranko Martinus, Vranko Andreas, Vukics Jacobus, Vukics Lucas, Zegrius Lucas te CRKVENI PODLOŽNICI (*coloni D. Parochi*): Bessan Martinus i Kravarschan Martinus.

THE PREVAILING SIGNIFICANCE OF VRBOVEC DURING ITS FEUDAL HISTORY

By Franjo Pajur, Zagreb

SUMMARY

During its earlier history, the Vrbovec settlement situated on the outskirts of the „Lonjsko-Ilovska“ basin developed owing to its economic function. In the 13th century the primary task of Rakovec with its town-fort was in its defence function, and therefore it became the central spot of the area as one of the protection points for the „military“ or „Koloman's road“ in the castrum system. In the following two centuries, it gradually brought together other estates, among them the Vrbovec one as well, even though it was owned by the Medvedgrad manorial estate. Although bigger in size and economically dominating, Vrbovec belonged to that estate and did not have a castle. When the direct danger from the Ottoman Empire ceased and when Vrbovec was separated from Medvedgrad, the Rakovec route of the Križevci-Zagreb Road loses its significance, whereas the Vrbovec direction gains in its importance. Thus, Vrbovec becomes an important market town, a castle was built eventually, and in the Patačić family era it became the central town of the area – and has remained to be such to date. Its inhabitants, living mostly in housing communities, outnumbered the people living in the surrounding settlements.

Key words: Vrbovec, Rakovec; centrality